

4.5. Taalkeuze in het onderwijs en in de wetenschap

Het vijfde criterium dat de UNESCO vermeldt als cruciaal voor de vitaliteit van taal X is de positie die taal X inneemt in traditionele maatschappelijke domeinen. Een van de domeinen die in onze maatschappij een vaste waarde vormt is het onderwijs. Als taal X gewoonlijk gebruikt wordt voor de communicatie binnen het onderwijs, dan is de kans dat taal X snel zal verdwijnen niet zo groot. Omdat wij in dit onderzoek geïnteresseerd zijn in de positie en de overlevingskansen van het Nederlands, onderzochten we ook de positie van het Nederlands in het onderwijs in Nederland, Vlaanderen, Brussel en Friesland. Binnen dit domein, gaande van kinderopvang tot hoger onderwijs, keken we naar verschillende lijnen van communicatie, zoals onder andere voertaal tussen docent en leerling, voertaal in en buiten de les met medeleerlingen, taal van het studiemateriaal, taal van de gemaakte werken, taal gebruikt voor de communicatie met de ouders. In de online enquête werden de taalkeuzes binnen het onderwijs op twee manieren bevestigd: enerzijds werden er data verzameld bij de leerlingen/studenten zelf¹⁰⁷, en anderzijds waren sommige vragen gericht aan ouders van leerlingen/studenten¹⁰⁸.

In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens de volgende **onderwijsvormen**:

- kinderopvang¹⁰⁹
- basisonderwijs
- voortgezet/ middelbaar onderwijs
- mbo (enkel voor Nederland en Friesland)
- cursusonderwijs/ volwassenenonderwijs
- hbo/ hogeschool
- universitair onderwijs

We sluiten het hoofdstuk af met universitair onderwijs (en niet met cursusonderwijs, wat misschien logischer zou zijn), omdat we aansluitend op de bespreking van taalkeuzes in het universitair onderwijs ook de taalkeuzes in de wetenschap willen behandelen. Universiteiten zijn namelijk de meest gangbare instituten voor wetenschappelijk onderzoek. Terwijl de bespreking van de taalkeuzes in het onderwijs grotendeels gebaseerd is op gegevens die we verzameld hebben door middel van de online enquête, werden er in die enquête geen vragen gesteld die specifiek over wetenschappelijk onderzoek gingen¹¹⁰, waardoor we ons bij de bespreking van taal in de wetenschap noodgedwongen volledig richten op gegevens die door de onderzoekers verzameld werden buiten de enquête om, zoals gegevens over de talen van proefschriften en wetenschappelijke artikelen.

¹⁰⁷ Bij de leerlingen uit het basisonderwijs konden nog geen gegevens verzameld worden en voor het middelbaar onderwijs was het aantal respondenten te laag om representatief te zijn. Voor deze vormen van onderwijs werden enkel de gegevens die bij de ouders verzameld werden in de analyses meegenomen.

¹⁰⁸ Uiteraard geldt dit niet voor het cursusonderwijs/ volwassenenonderwijs.

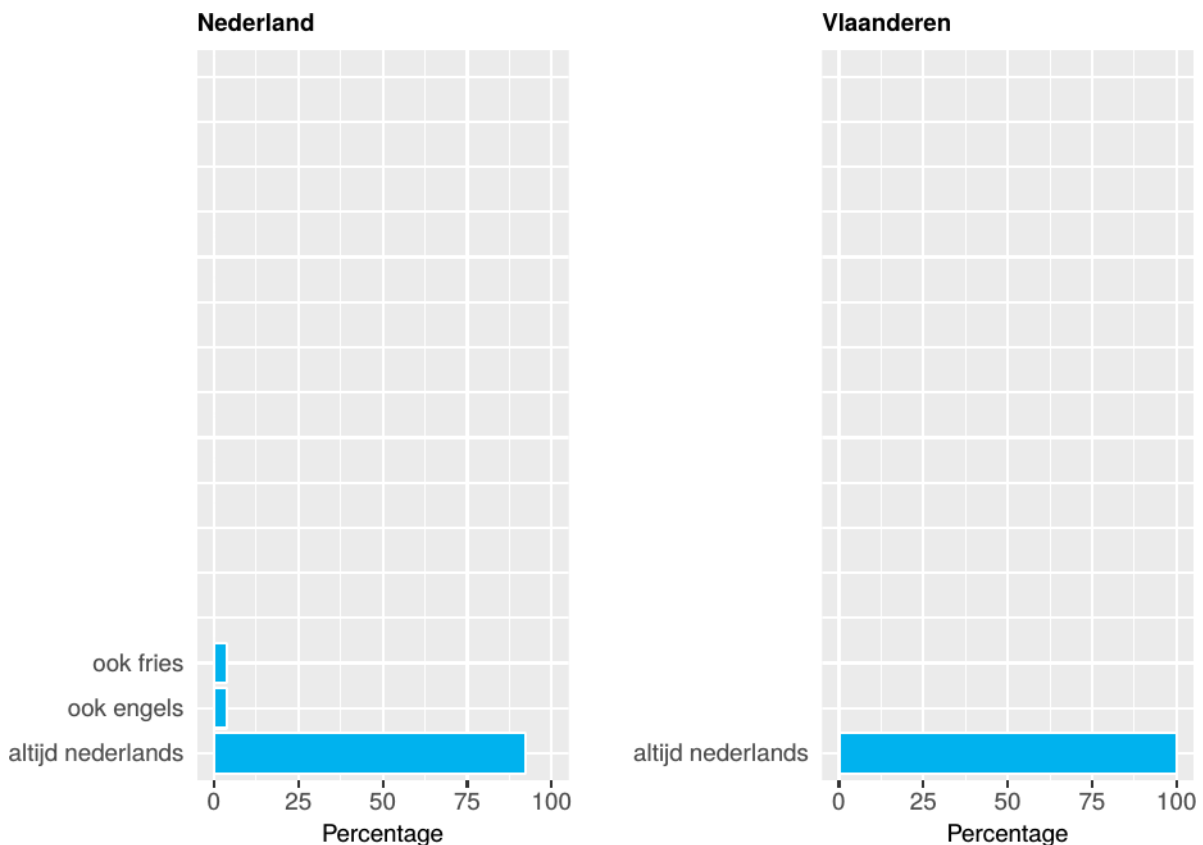
¹⁰⁹ Kinderopvang valt in principe niet onder het onderwijs, maar aangezien het voor veel kinderen een soort van groepsaccommodatie is waar ze verblijven vóór ze de schoolgaande leeftijd hebben bereikt, wordt het hier ook besproken.

¹¹⁰ Wel werd er gevraagd naar de talen waarin vacatures, jaarverslag en website van de werkgever gesteld zijn. Op die vragen reageerden ook een aantal deelnemers die werkzaam waren in de wetenschap. Daardoor hebben we wel gegevens over de mate waarin het Nederlands en andere talen gebruikt worden in die subdomeinen van de wetenschap. Deze resultaten werden al besproken in het hoofdstuk over 'Taalkeuze op het werk'. Uit paragraaf 4.3.2 bleek bijvoorbeeld dat jaarverslagen en websites in de onderzoeksector meer dan gemiddeld ook in het Engels worden opgesteld.

4.5.1 Kinderopvang

Door middel van de online enquête verzamelden we gegevens bij ouders van wie de kinderen naar de kinderopvang gingen. We stelden een aantal vragen over de communicatie van de kinderopvang met de ouders en over het taalgebruik tussen kinderen onderling of tussen kinderen en begeleiders.

Figuur 175 toont de antwoorden van de ouders op de vraag in welke taal de kinderopvang met hen communiceert. Daaruit komt een heel eenduidig beeld naar voren.¹¹¹ In Vlaanderen wordt in de **communicatie van kinderopvang met ouders** volgens 100% van de deelnemers uitsluitend het Nederlands gebruikt. In Nederland is er slechts iets meer variatie: volgens 92,3% gebruikt de kinderopvang altijd het Nederlands in de communicatie, volgens 3,8% is dat naast het Nederlands ook het Engels, en volgens 3,8% is dat naast het Nederlands ook het Fries.

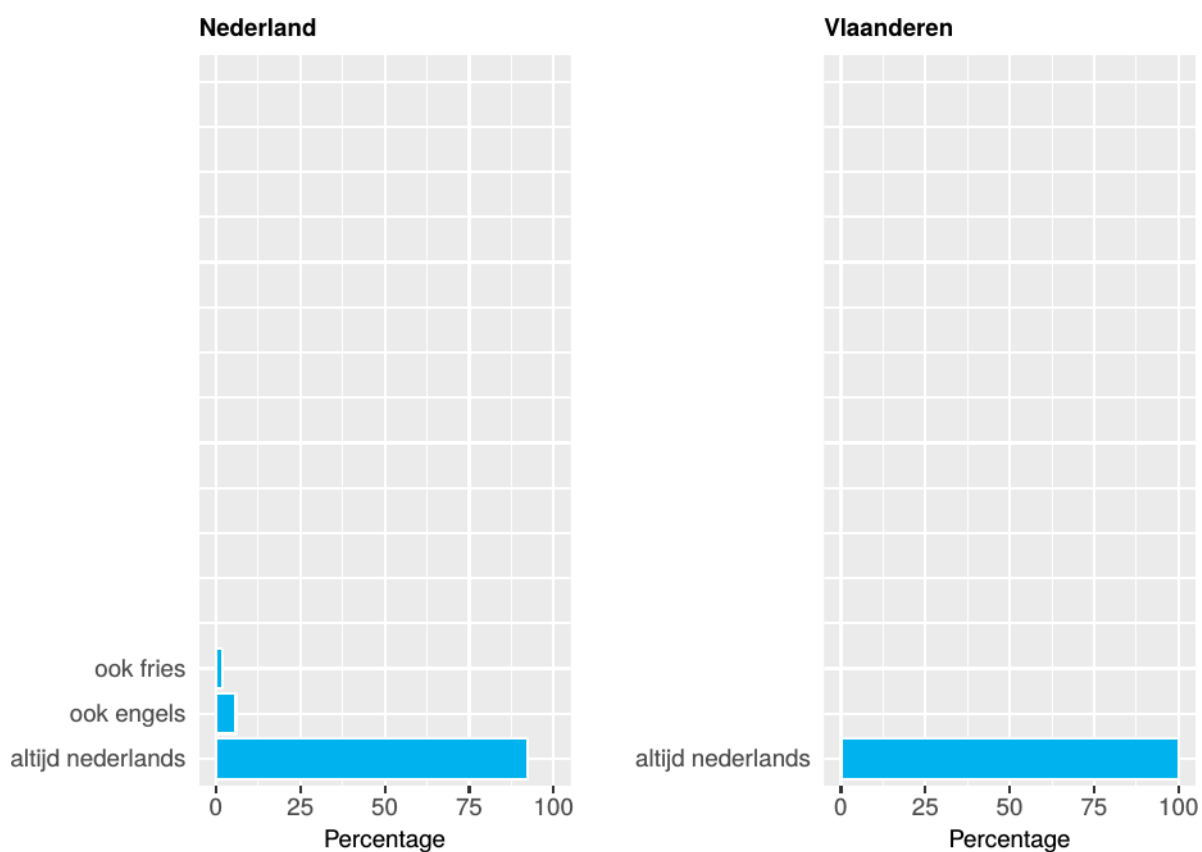

Figuur 175: De opvang communiceert met mij in het...

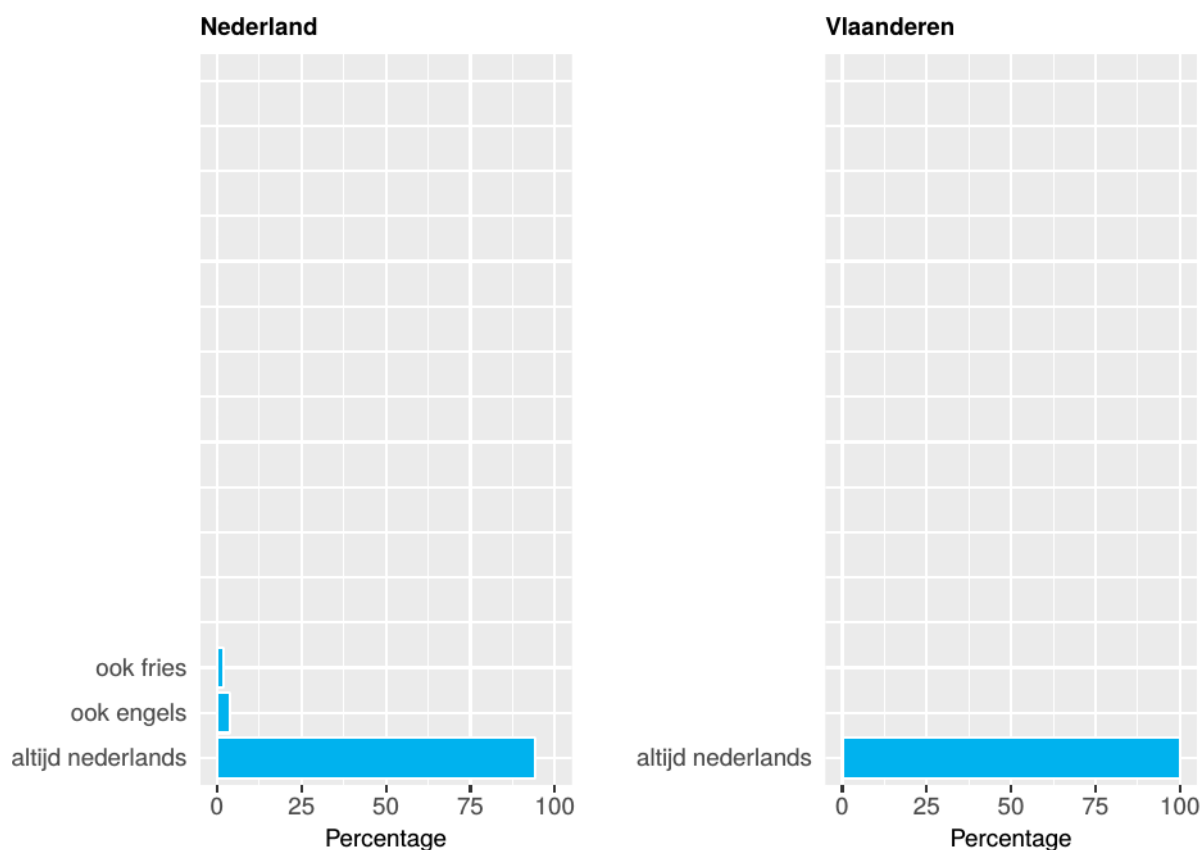
Ook de **communicatie op de kinderopvang** verloopt grotendeels in het Nederlands, zowel **tussen de kinderen onderling** (figuur 176) als **tussen kinderen en begeleiders** (figuur 177). In beide situaties wordt er volgens 100% van de Vlaamse respondenten altijd Nederlands gesproken. Dat is ook zo

¹¹¹ Omdat er voor Brussel maar 3 en voor Friesland maar 2 respondenten waren die deze vraag beantwoordden, besteden we verder geen aandacht aan de grafieken voor deze twee regio's. Dit geldt ook voor de overige vragen binnen het domein kinderopvang.

volgens meer dan 90% van de Nederlandse deelnemers, maar in Nederland is er ook een klein percentage deelnemers (tussen 3,8 en 5,9%) dat aangeeft dat er ook Engels gesproken wordt in deze situaties op de kinderopvang, en een nog kleiner percentage (tussen 1,9 en 2%) dat zegt dat er ook Fries gesproken wordt.

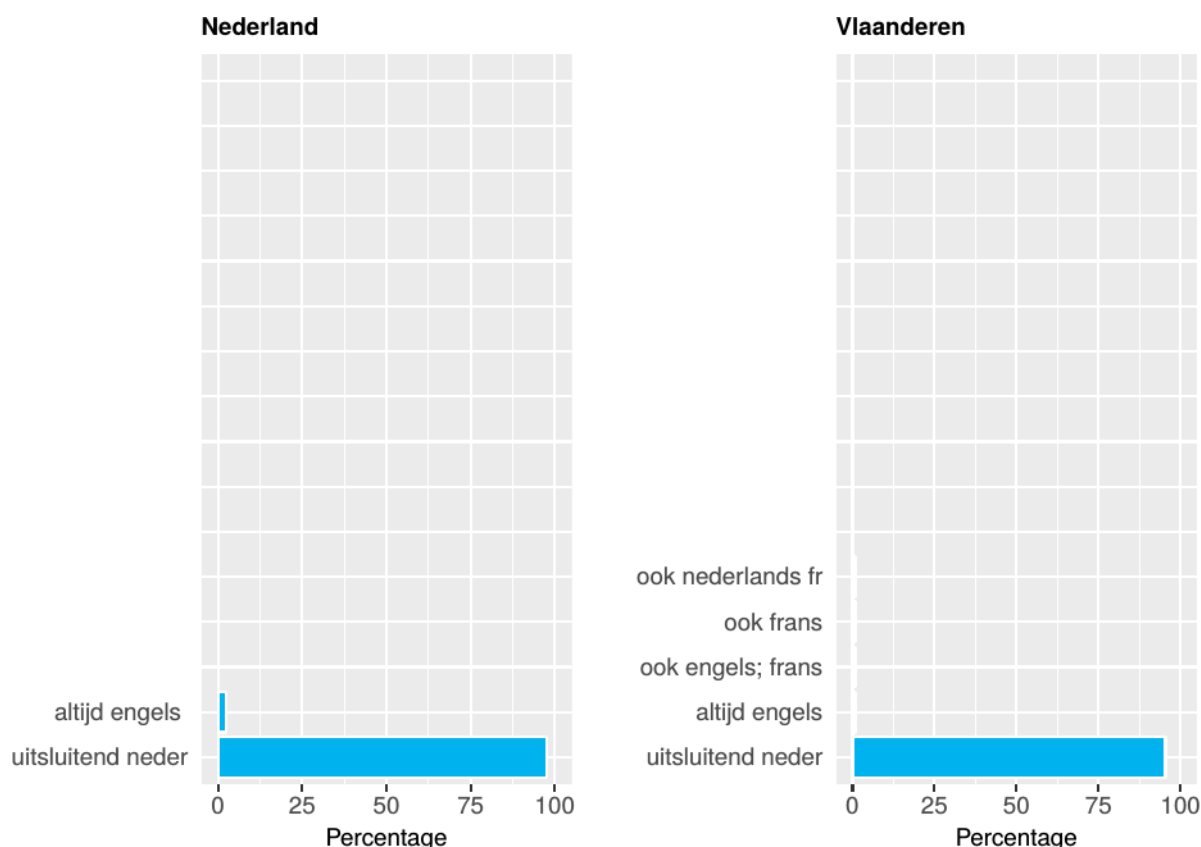

Figuur 176: Met andere kinderen praat mijn kind...

Figuur 177: Met begeleiders praat mijn kind...

Ten slotte werd gepeild naar de **taal van de website van de kinderopvang** (figuur 178). Ook op dit gebied is het Nederlands veruit de meest gebruikte taal binnen de kinderopvang in Nederland en Vlaanderen: 97,7% van de Nederlandse en 95,5% van de Vlaamse deelnemers zegt dat er op de website uitsluitend Nederlands gebruikt wordt. Een erg klein aantal deelnemers (2,3% en minder) noemt daarnaast ook het Engels en het Frans (deze laatste taal alleen in Vlaanderen).

Figuur 178: De website van de kinderopvang is (ook) in het...

Samenvattend kunnen we stellen dat er binnen de kinderopvang in Nederland en Vlaanderen bijna uitsluitend Nederlands wordt gebruikt.

4.5.2 Basisonderwijs

a. Enkele cijfers

Het **basisonderwijs** is in Nederland en Vlaanderen, afgezien van specifieke taallessen (bijv. Engels en Frans), **in principe Nederlandstalig**. In Nederland bestaan daar twee uitzonderingen op, namelijk tweetalig primair onderwijs (tpo) en internationale scholen; in Vlaanderen vormen internationale scholen en scholen die CLIL-onderwijs (Content and Language Integrated Learning) aanbieden in het basisonderwijs de uitzondering.

In **Nederland**¹¹² waren er in (referentiejaar) 2015 in totaal 6714 basisscholen (inclusief speciaal onderwijs (sbao), exclusief speciaal voortgezet onderwijs (svo)),¹¹³ met een gemiddeld aantal leerlingen van 122.

¹¹² De gegevens gelden voor Nederland inclusief Friesland. Aparte gegevens voor Friesland over leerlingenaantallen in de verschillende vormen van onderwijs waren niet onmiddellijk beschikbaar.

¹¹³ Bron: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/primair-onderwijs/instellingenpo/aantal-instellingen>

Het **tweetalig primair onderwijs** is in januari 2014 opgestart als een vijfjarige pilotstudie waaraan 18 scholen deelnemen.¹¹⁴ De pilot is vooral ontstaan vanuit een toenemende behoefte bij leerkrachten en ouders aan meer vreemdetalenonderwijs in de basisschool. Meer vreemdetalenonderwijs komt er in dit project op neer dat men sommige vakken in het Engels aanbiedt. Het onderwijs in de deelnemende scholen moet aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo moet het Nederlands curriculum overheersen en “dekkend [zijn] voor de kerndoelen” en het percentage Engelstalige lessen en activiteiten moet tussen de 30 en 50% bedragen.

Daarnaast zijn er de **internationale scholen**. In Nederland zijn er in totaal 40 internationale scholen, waarvan er 32 basisonderwijs aanbieden en 28 voortgezet onderwijs (de meeste bieden beide vormen van onderwijs aan). Op deze internationale scholen zitten naar schatting meer dan 18.722 leerlingen.¹¹⁵ De instructietaal op deze internationale scholen verschilt naar gelang van de doelgroep van de school, maar is overheersend Engels. Meer specifiek wordt er op 36 (van de 40) internationale scholen Engels gebruikt als instructietaal. Op sommige van die scholen wordt er naast het Engels ook nog (een) andere taal/talen gebruikt, zoals het Nederlands (5 scholen), Frans (4 scholen, waarvan 1 uitsluitend Frans), Duits (3 scholen, waarvan 1 uitsluitend Duits), Spaans (1 school), en Japans (2 scholen, waarvan 1 uitsluitend Japans). Op 1 school wordt er uitsluitend Indonesisch gebruikt.

In **Vlaanderen** zaten er in het schooljaar 2015-2016 in totaal 269.740 leerlingen in het kleuteronderwijs en 448.489 leerlingen in het basisonderwijs.¹¹⁶ De gegevens die door de StaatNed-onderzoekers verzameld werden over internationale scholen in Vlaanderen bevatten geen cijfers voor basisonderwijs afzonderlijk en bespreken we daarom onder ‘middelbaar onderwijs’.

In het **Nederlandstalig onderwijs in Brussel** waren er op 1 september 2015 11.348 kleuters en 17.007 kinderen in het lager onderwijs.¹¹⁷ Het publiek op die Brusselse scholen is vaak overwegend van huis uit Franstalig, met het Nederlands als tweede taal.

In **Friesland**, dat officieel tweetalig is, is het **Fries als verplicht vak** ingevoerd op basisscholen vanaf 1980 en vanaf 1993 ook in het voortgezet onderwijs.¹¹⁸ Daarnaast zijn er ook in Friesland scholen die zich tweetalig mogen noemen. Voorwaarde hiervoor is dat die scholen aan beide talen (Nederlands en Fries) als vak en als voertaal ruime aandacht besteden. Er zijn ongeveer 80 van die tweetalige scholen in Friesland.¹¹⁹

¹¹⁴ Bronnen: <https://www.epnuffic.nl/primair-onderwijs/talenonderwijs/tweetalig-primair-onderwijs-tpo> en <https://www.epnuffic.nl/bestanden/documenten/pilottweetaligprimaironderwijsinnederland.pdf>

¹¹⁵ Het aantal leerlingen per school werd door een StaatNed-onderzoeker opgezocht voor referentiejaar 2015. Voor twee scholen werden leerlingenaantallen niet meegedeeld op de website en voor vier andere scholen zijn de cijfers een benadering. Het totaal aantal leerlingen is dus hoger dan 18.722.

¹¹⁶ Bron: Voorpublicatie statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs – schooljaar 2015-2016. Zie: <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistiek/2015-2016/statistischjaarboek2015-2016/publicatiestatistischjaarboek2015-2016.htm>

¹¹⁷ Bron: VGC-leerlingentelling. Septembertelling 2015. Zie: http://www.vgc.be/sites/www.vgc.be/files/download/1516vgc-leerlingentelling_september2015.pdf

¹¹⁸ Bron: Fries aan bod. Leerplan Fries voor het primair onderwijs, oktober 2005, onder redactie van Anita Oosterloo en Harry Paus. Zie: http://www.slo.nl/downloads/archief/Fries_20aan_20bod.pdf

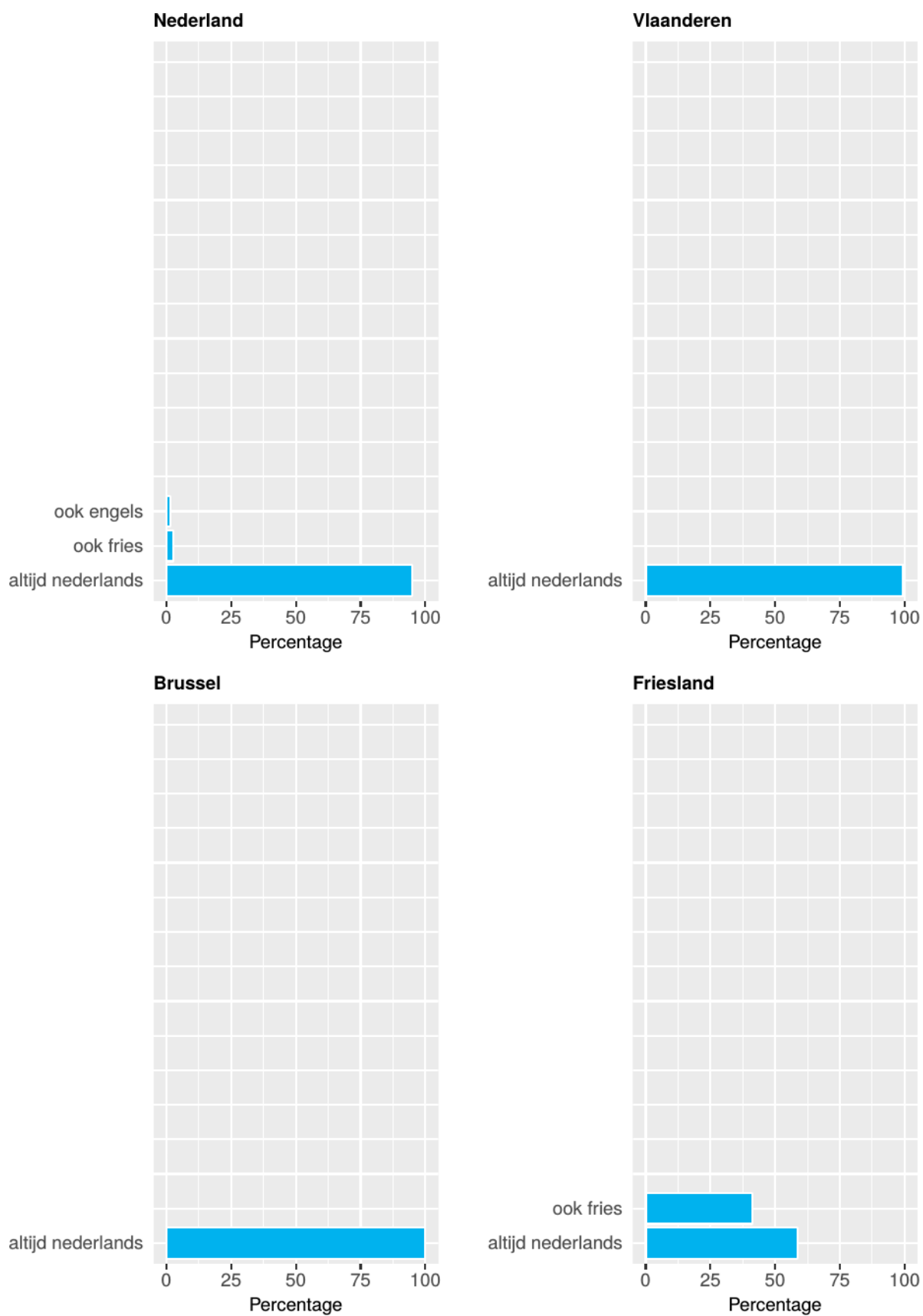
¹¹⁹ Bron: http://taal.phileon.nl/fry_onderwijs.php

b. Resultaten van de enquête

Om de taalkeuzes binnen het basisonderwijs in kaart te brengen, richtten we in de online enquête een aantal **vragen aan panelleden die kinderen op de basisschool hadden**.

In welke taal communiceert de basisschool met de ouders? De antwoorden op deze vraag worden gerepresenteerd in figuur 179. In Vlaanderen geeft 99,5% van de deelnemers aan dat de school altijd in het Nederlands met hen communiceert.¹²⁰ In Nederland wordt ook hoofdzakelijk het Nederlands gebruikt (94,8% altijd Nederlands). In het tweetalige Friesland wordt volgens iets meer dan de helft van de deelnemers (58,8%) altijd Nederlands gebruikt door de school, en volgens 41,2% wordt ook het Fries gebruikt.

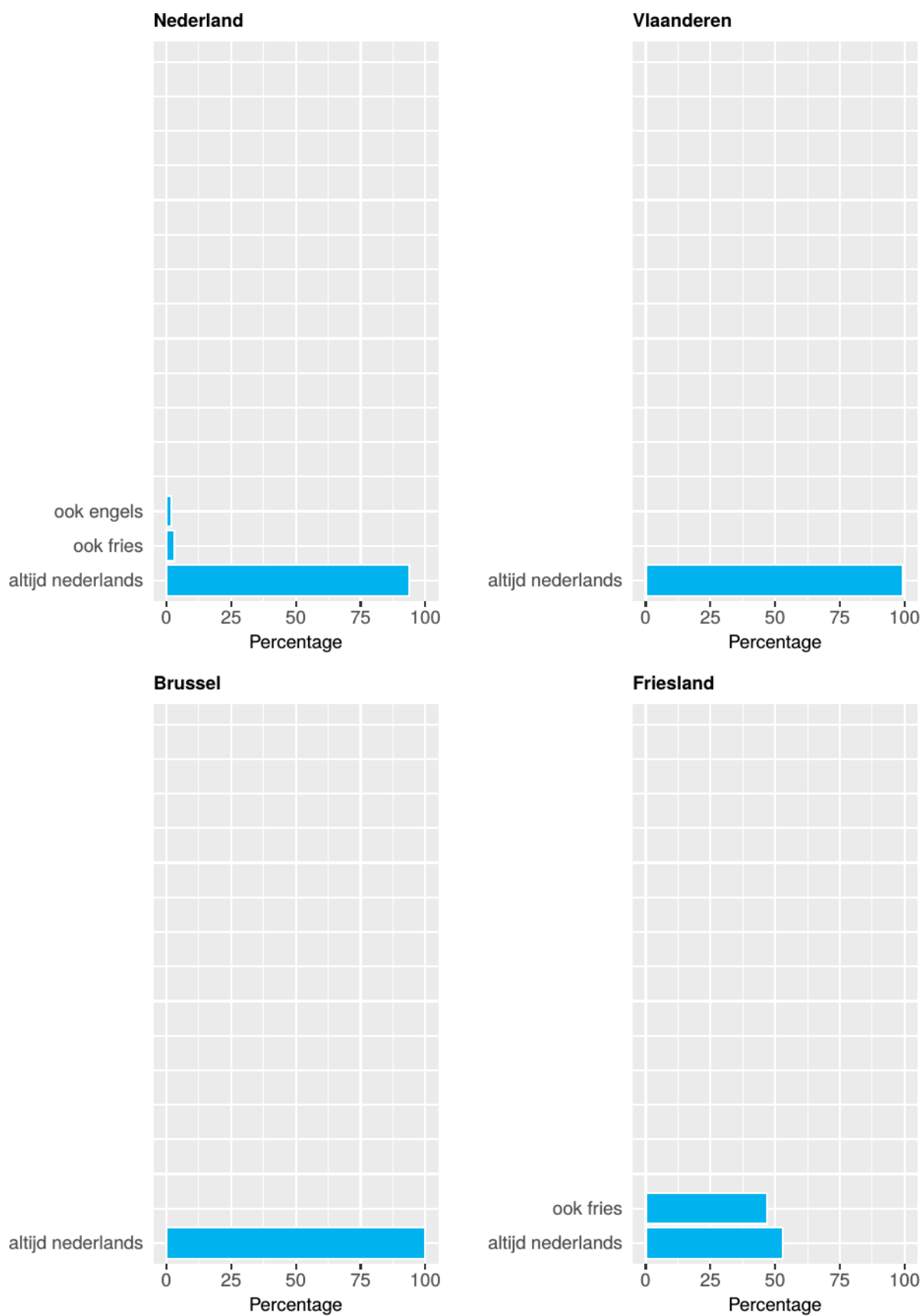
¹²⁰ De 100% Nederlands in Brussel wordt hier niet besproken, omdat dit percentage gebaseerd is op slechts 5 respondenten.

Figuur 179: De school communiceert met mij in het...

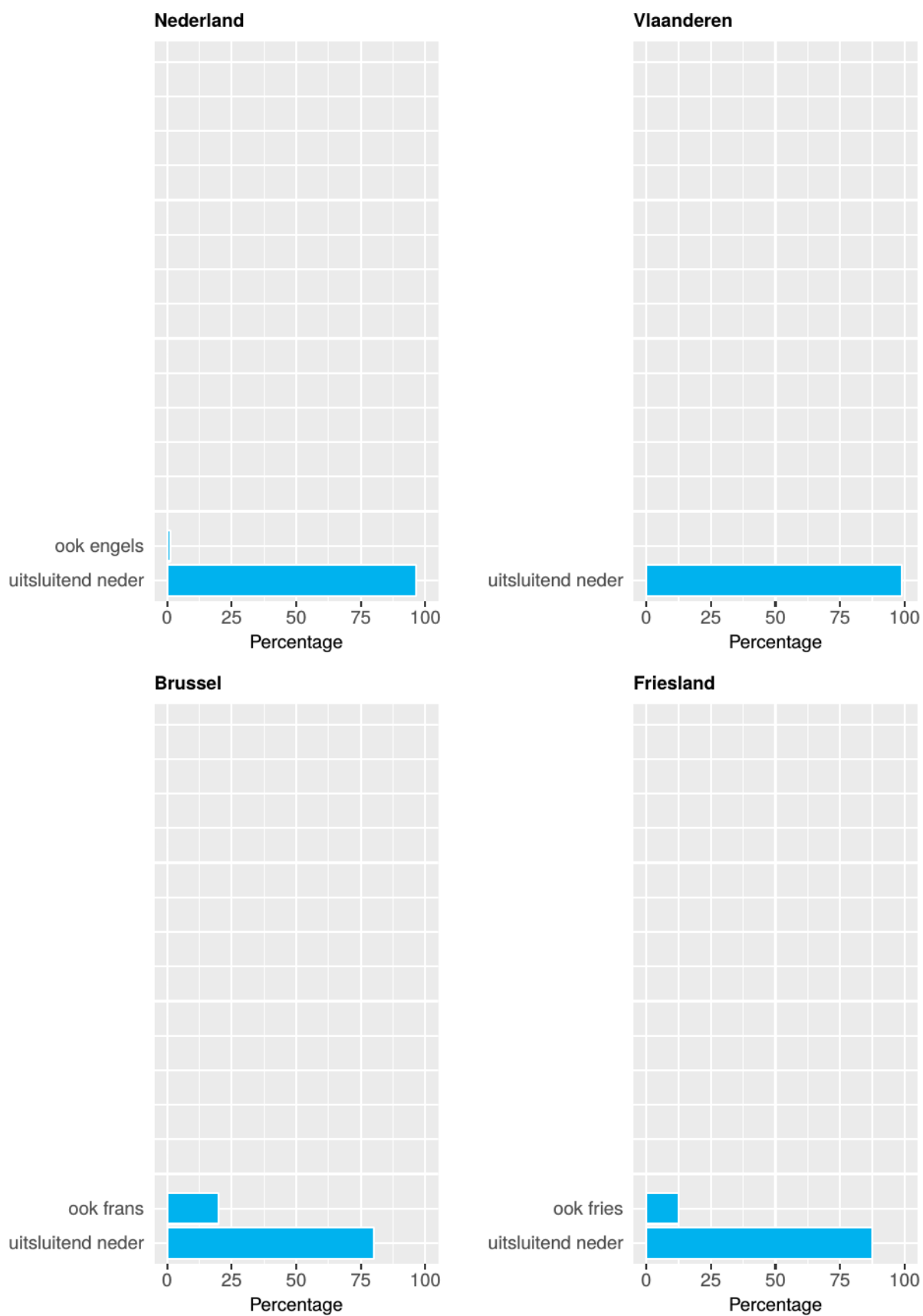
De taal die kinderen met hun leraren spreken werd ook bevraagd (figuur 180). Daarbij werd uitdrukkelijk vermeld dat het niet ging om de communicatie tussen kind en leraar tijdens taallessen. Ook de communicatie van kinderen met hun leraren verloopt in Nederland grotendeels (naast 3% 'ook Fries' en 1,8% 'ook Engels') en in Vlaanderen volledig¹²¹ in het Nederlands (respectievelijk 93,7% en 99,5% altijd Nederlands). In Friesland daarentegen spreekt iets meer dan de helft van de kinderen (52,9%) altijd Nederlands met hun leraren, en iets minder dan de helft (47,1%) naast Nederlands ook Fries.

¹²¹ Afgezien van 0,2% die zegt dat hun kinderen altijd Duits spreken met leraren en 0,2% die zegt dat hun kinderen ook Hebreeuws spreken (enkel bij godsdienstlessen). Percentages onder 1% worden echter niet weergegeven in de grafieken.

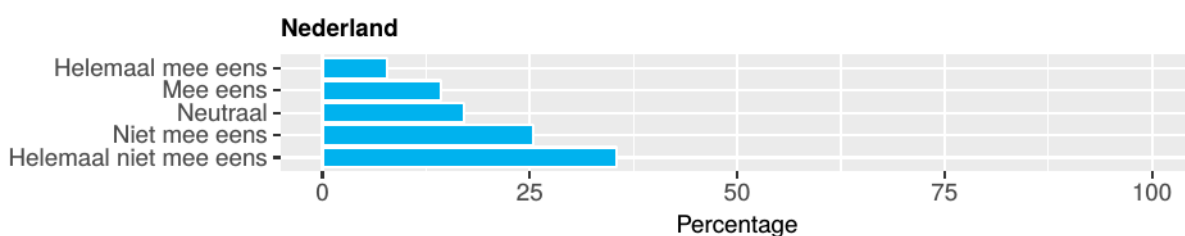
Figuur 180: Met leraren praten mijn kinderen...(NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

Verder werd via de enquête de **taal van de website van scholen** nagegaan (figuur 181). Ook deze manier van communicatie is in Nederland en Vlaanderen overwegend Nederlandstalig: 96,5% van de Nederlandse en 99% van de Vlaamse deelnemers zegt dat de website van de school van hun kinderen uitsluitend Nederlandstalig is. In tegenstelling tot de twee vormen van communicatie die we hierboven besproken hebben, is de website van basisscholen in Friesland opvallend vaak uitsluitend Nederlandstalig, namelijk volgens 87,5% van de deelnemers. Slechts 12,5% geeft aan dat er ook Fries gebruikt wordt op de website van de school.

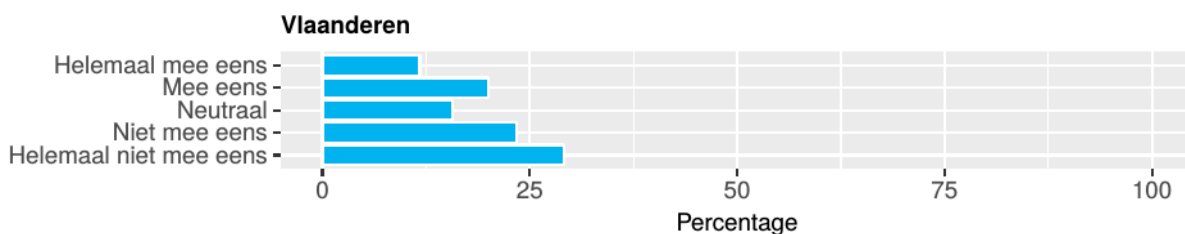

Figuur 181: De website van de school is (ook) in het...

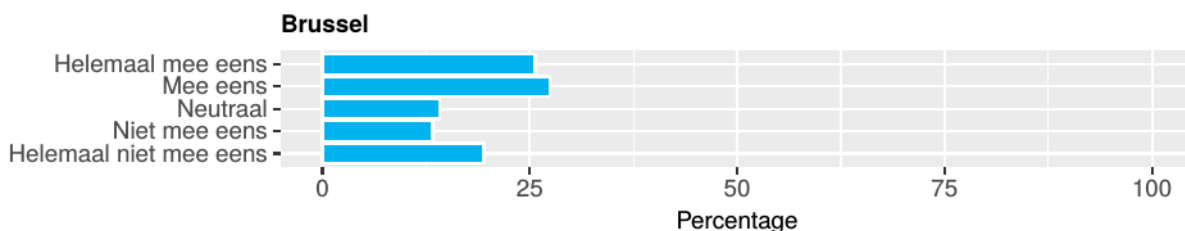
Er werd in de online enquête ook gepeild naar de **attitude van deelnemers ten opzichte van tweetalig (of bij uitbreiding: meertalig) onderwijs** (in Vlaanderen ook **immersieonderwijs** genoemd) aan de hand van de stelling “In het basisonderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven” (zie figuren 182-185). **Het aantal deelnemers dat het met deze stelling (helemaal) eens is, is hoger in de tweetalige regio’s uit ons onderzoek dan in Nederland en Vlaanderen:** in Brussel geeft iets meer dan de helft van de ouders (53,1%) aan het (helemaal) met deze stelling eens te zijn, in Friesland is dat 45,2%. In Vlaanderen daarentegen ligt het aantal ouders dat positief staat tegenover immersieonderwijs op de basisschool een stuk lager; 31,8% is het (helemaal) eens met de stelling. **Nederlandse ouders staan het minst positief tegenover het meertalig onderwijs op de basisschool:** maar 22,1% van de deelnemers zegt het (helemaal) eens te zijn met de stelling. In Nederland en Vlaanderen is een absolute meerderheid, respectievelijk 60,9% en 52,6%, het zelfs (helemaal) oneens met de stelling; in Brussel is dat maar 32,8% en in Friesland 37,6%.

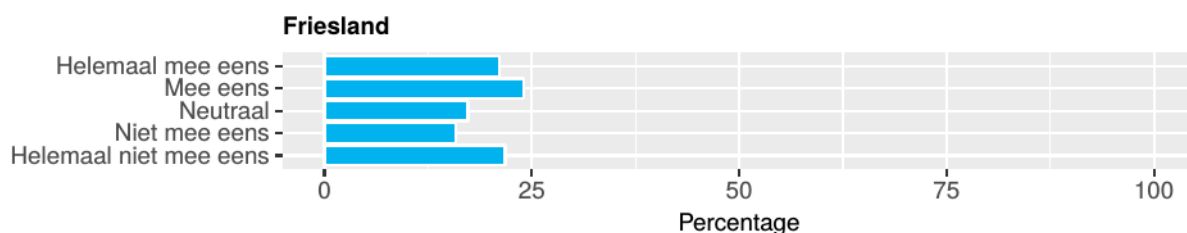
Figuur 182: Nederland - In het basisonderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 183: Vlaanderen - In het basisonderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 184: Brussel - In het basisonderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 185: Friesland - In het basisonderwijs mogen niet-taalvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

“Onderwijs in het Nederlands is altijd beter dan onderwijs in gebroken Midden-Atlantisch.”
(Nederland)

“In Nederland dient onderwijs te worden gegeven in het Nederlands. Dat er daarnaast andere vreemde talen een rol spelen, is prima, maar die mogen niet gaan overheersen, zoals dat nu vaak met bv Engels het geval is.” (Nederland)

“Yn Fryslân moat it ûnderwiis yn 't Frysk jûn wurde, altiten. It Nederlânsk as in bûtenlânske taal.”
(Friesland)

“Groot voorstander van meertalig onderwijs vanaf zeer jonge leeftijd.” (Brussel)

“Onderwijs zou in België – en zeker in Brussel – tweetalig moeten zijn. Immersieonderwijs is de toekomst.” (Brussel)

We kunnen besluiten dat er in het basisonderwijs vooral in het Nederlands gecommuniceerd wordt met ouders en tussen kinderen en leerkrachten. In Friesland neemt het Fries ook een prominente plaats in, behalve op de websites van scholen. Attitudes ten aanzien van meertalig onderwijs zijn ofwel uitgesproken negatief, ofwel uitgesproken positief; er zijn maar weinig deelnemers die een neutrale houding hebben tegenover meertalig onderwijs. Meer dan de helft van de Nederlandse en Vlaamse deelnemers met kinderen op de basisschool staan (uitgesproken) negatief tegenover immersieonderwijs; toch staat ook 1 op 3 van de bevroegde ouders in Vlaanderen en 1 op 5 van de bevroegde ouders in Nederland (uitgesproken) positief tegenover immersieonderwijs op jonge leeftijd. We zien in de attitudes dus een sterk uiteenlopend beeld, maar in het algemeen is er in Nederland en Vlaanderen nog geen breed maatschappelijk draagvlak voor vroeg immersieonderwijs. In Brussel en Friesland heeft ongeveer de helft van de ouders een (uitgesproken) positieve attitude ten aanzien van meertalig onderwijs.

4.5.3 Voortgezet/ middelbaar onderwijs

a. Enkele cijfers

Buiten specifieke taallessen is ook het **voortgezet of middelbaar onderwijs** in Nederland en Vlaanderen in principe **Nederlandstalig**. De uitzonderingen hierop zijn in Nederland het tweetalig onderwijs (tto) en internationale scholen. In Vlaanderen zijn dat de internationale scholen en de scholen die CLIL-onderwijs aanbieden.

In **Nederland** waren er in 2015 638 scholen voor voortgezet onderwijs, met een totaal van 961.204 leerlingen.¹²² Doorgaans is het Nederlands de instructietaal op deze scholen, behalve in het tto en op internationale scholen.

“Tweetalig onderwijs (tto) houdt in dat leerlingen bij minimaal de helft van de vakken les krijgen in een vreemde taal, meestal Engels. Bijvoorbeeld bij wiskunde of geschiedenis wordt dan een Engelstalige methode gebruikt en de docent spreekt tijdens de les alleen Engels. Daarbij hoort ook dat leerlingen in de les onderling, en met de docent, Engels spreken.”¹²³ In de praktijk ligt dit echter genuanceerder. Het taalaanbod hangt af van het schoolniveau (VMBO of havo/vwo), het vak en de schoolfase (onderbouw/bovenbouw). Op 1 juli 2016 waren er 130 scholen lid van het netwerk tto, daarnaast waren er nog 48 scholen met een zogenaamd tto-juniorcertificaat, 58 met een tto-seniorcertificaat, 1 school met een certificaat voor t-vmbo en 24 scholen in diverse stadia van ontwikkeling.

Zoals we in de vorige paragraaf (4.5.2) al hebben vermeld, zijn er in Nederland in totaal 40 internationale scholen, waarvan er 28 voortgezet onderwijs aanbieden.

In **Vlaanderen** zijn er 947 scholen die voltijds gewoon secundair onderwijs aanbieden, 121 scholen die voltijds buitengewoon onderwijs aanbieden, en 48 centra die deeltijds beroepssecundair onderwijs aanbieden.¹²⁴ In het schooljaar 2015-2016 waren er op al deze scholen in totaal 418.228 leerlingen.¹²⁵ Vanwege de strenge taalwetgeving is in elk van die scholen Nederlands de instructietaal voor alle vakken, behalve vakken die specifiek gericht zijn op vreemdetalenonderwijs (bv. Duits, Engels, etc.).

Een aantal secundaire scholen in Vlaanderen biedt echter **Content and Language Integrated Learning** (CLIL) aan. “CLIL is een werkvorm waarbij een niet-taalk vak onderwezen wordt in het Engels, Frans of Duits. Dat kan voor maximum 20% van de niet-taalkvakken, als een aantal voorwaarden vervuld zijn. De vakken die in een andere taal gegeven worden, moeten parallel ook in het Nederlands gevolgd kunnen worden.”¹²⁶ Vanaf september 2014 stapten 24 scholen in het CLIL-project, in september 2015 kwamen daar nog 17 scholen bij. Het aantal scholen dat aan dit CLIL-programma deelneemt, neemt dus duidelijk toe. Op 1 september 2016 kwamen er nog 19 scholen bij. Verder zijn er in Vlaanderen 36 internationale/ Europese scholen.¹²⁷

In het **Nederlandstalige onderwijs in Brussel** waren er op 1 september 2015 13.341 leerlingen in het middelbaar onderwijs.

Sinds 1993 is Fries ook een verplicht vak in het voortgezet onderwijs op Friese scholen, maar enkel in de eerste en tweede klas, en bovendien kunnen middelbare scholen in grotere steden die een landelijk publiek trekken vrijstelling van die verplichting aanvragen.¹²⁸

¹²² Bron: <https://www.onderwijsin cijfers.nl/kengetallen/voortgezet-onderwijs/instellingenvo/aantal-scholen>

¹²³ Bron: <https://www.epnuffic.nl/voortgezet-onderwijs/tweetalig-onderwijs>

¹²⁴ <http://onderwijs.vlaanderen.be/>

¹²⁵ Bron: <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2015-2016/statistischjaarboek2015-2016/publicatiestatistischjaarboek2015-2016.htm>

¹²⁶ Bron: <http://onderwijs.vlaanderen.be/leren-in-een-andere-taal-in-het-voltijds-en-deeltijds-secundair-onderwijs>

¹²⁷ Bron: https://www.onderwijskiezer.be/v2/extra/privé_scholen.php?var=S

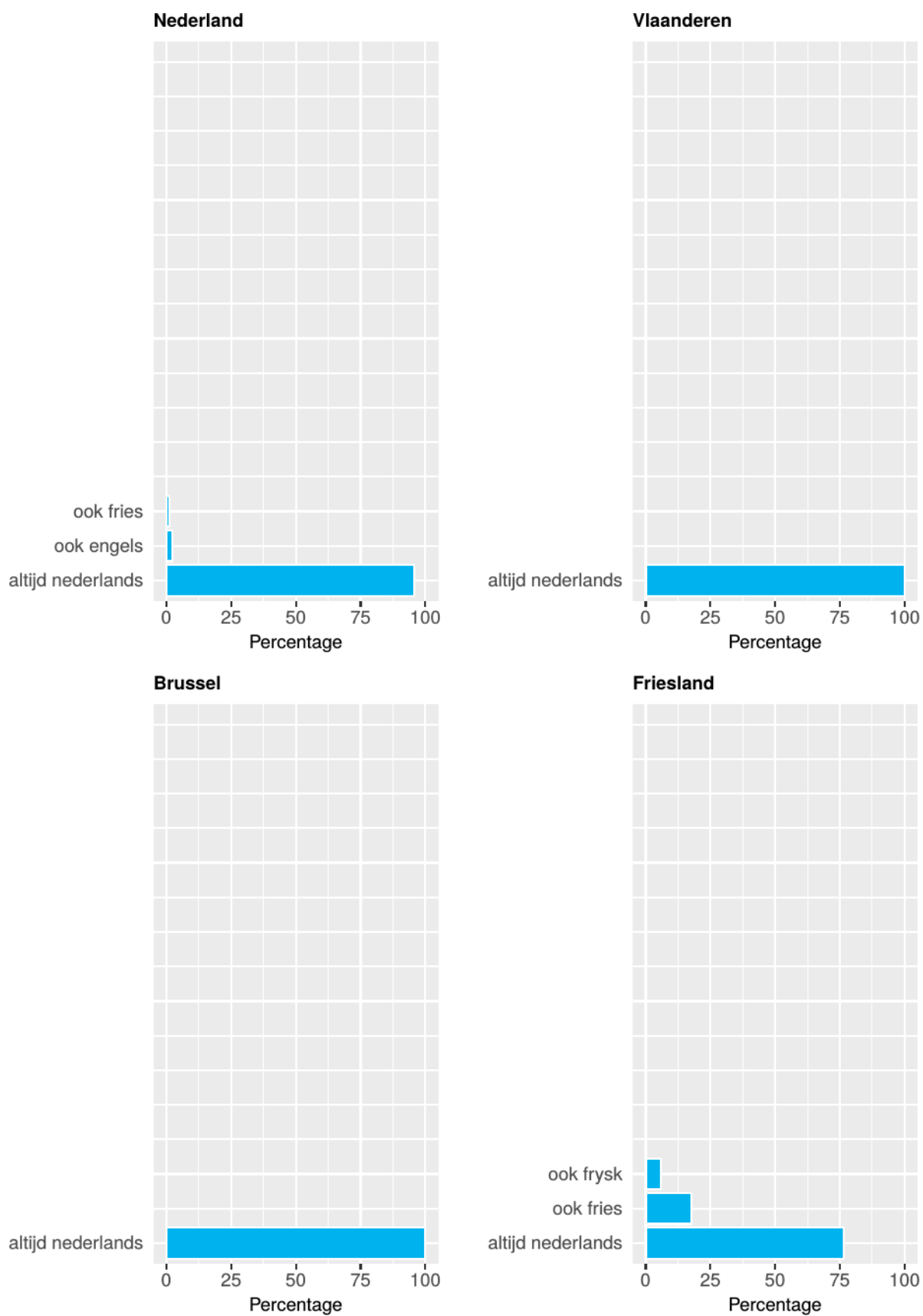
¹²⁸ Zie: <https://www.trouw.nl/home/aanrømmelen-met-friese-les~a97b8ac6/>

b. Resultaten van de enquête

Om het taalgebruik in het voortgezet onderwijs in kaart te brengen, stelden we in de online enquête **vragen aan deelnemers die kinderen op de middelbare school hadden**; er namen immers te weinig leerlingen uit het voortgezet onderwijs deel aan de enquête en daarom werden hun antwoorden niet meegenomen in de analyses.

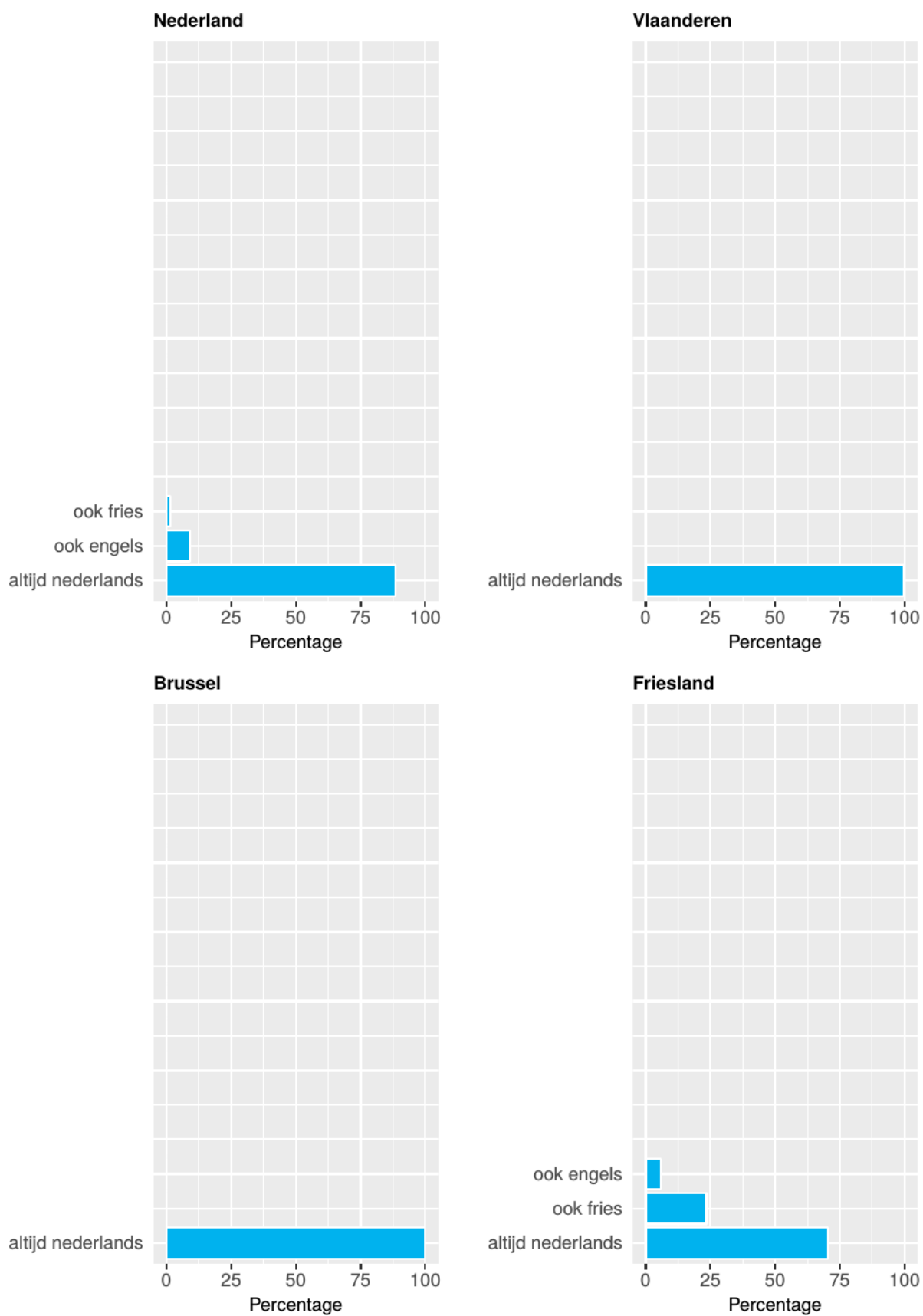
Wat de **communicatie met de ouders** betreft (figuur 186), wijken Nederlandse en Vlaamse middelbare scholen in taalkeuze niet af van basisscholen: in Nederland geeft 95,6% van de ouders aan dat de school altijd in het Nederlands communiceert en in Vlaanderen is dat 100%. Ook in Brussel zegt 100%¹²⁹ van de deelnemers dat de school altijd in het Nederlands communiceert. **Friesland wijkt echter wel af: terwijl bijna de helft van de ouders er zegt dat de basisschool met hen ook in het Fries communiceert, is dat voor ouders met kinderen op de middelbare school maar 23,5%**, terwijl 76,5% van de ouders zegt dat de school altijd in het Nederlands met hen communiceert. Dit is een opvallend verschil en kan worden verklaard door het feit dat de verplichting om Fries als vak aan te bieden strenger is voor basisscholen dan voor middelbare scholen (cf. supra).

¹²⁹ Gebaseerd op 7 respondenten.

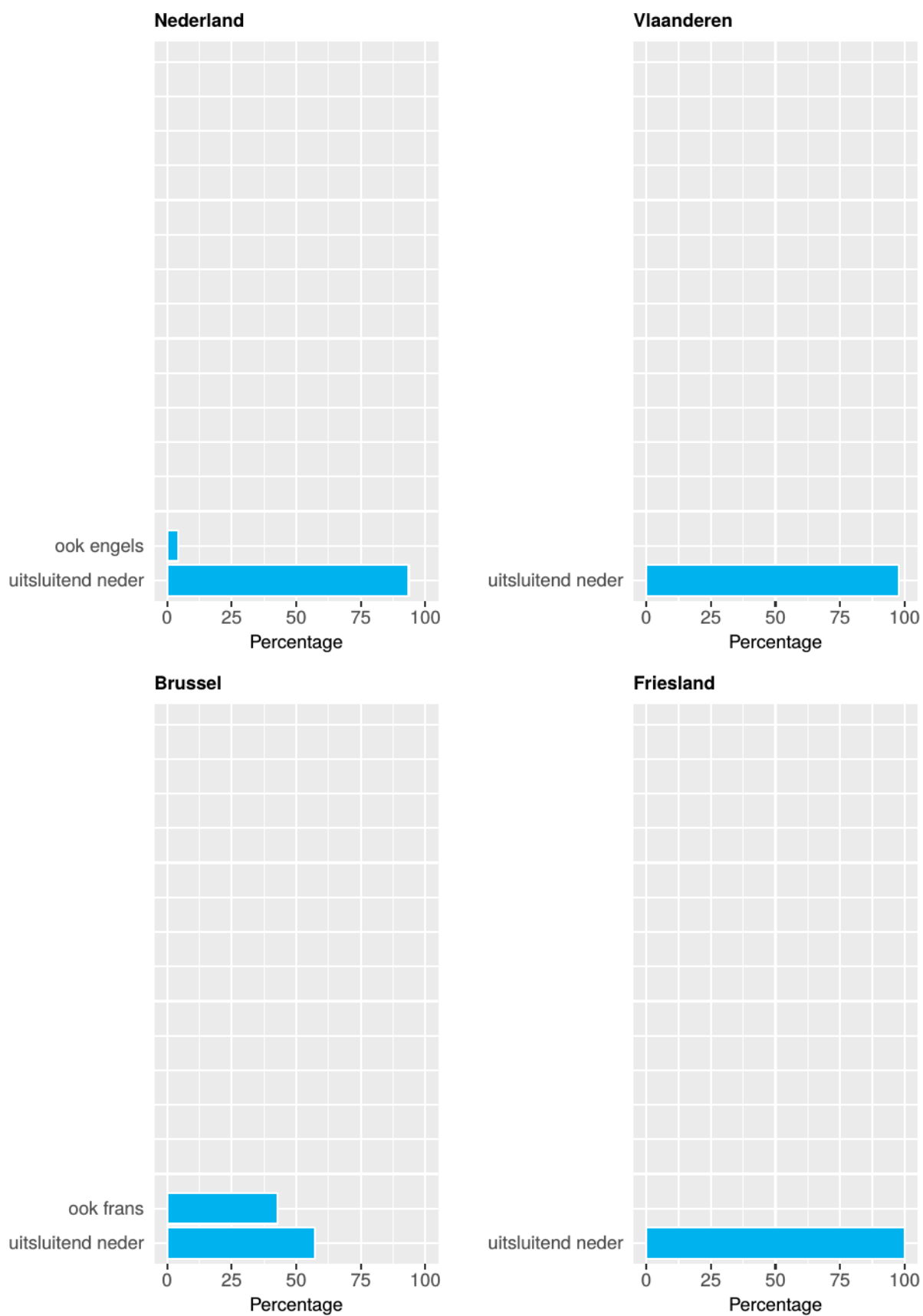
Figuur 186: De school communiceert met mij in het...

De **communicatie tussen kinderen en leraren** (figuur 187) is op Nederlandse middelbare scholen iets minder uitsluitend op het Nederlands gericht: 88,4% van de ouders zegt dat hun kinderen altijd Nederlands spreken met leerkrachten (behalve in taallessen), terwijl 9,2% aangeeft dat hun kinderen ook Engels spreken met leerkrachten. Bij deze laatste categorie kan het uiteraard gaan om ouders van kinderen die het tweetalig onderwijs (tto) volgen. De 7 Brusselse respondenten geven allemaal aan dat hun kinderen altijd Nederlands spreken met leerkrachten. In Friesland zegt 70,6% van de ouders dat hun kinderen altijd Nederlands spreken met leraren, 23,5% zegt dat hun kinderen ook Fries gebruiken, en bij 5,9% is dat ook Engels. **Het aantal Friese kinderen dat met leraren ook Fries spreekt, ligt (volgens rapportage door de ouders) dus hoger op de basisschool (47,1%) dan op de middelbare school (23,5%).**

Figuur 187: Met leraren praten mijn kinderen... (NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

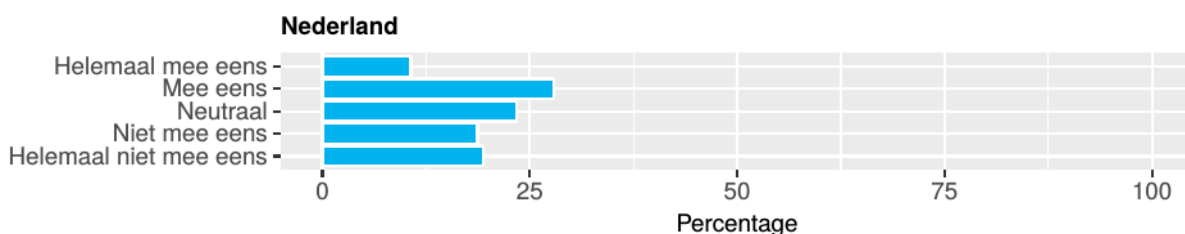
Ook de **communicatie van middelbare scholen via de website** (figuur 188) gebeurt hoofdzakelijk in het Nederlands in Nederland, Vlaanderen en Friesland, respectievelijk 93,6%, 97,8% en 100% van de ouders zegt dat de website van de school uitsluitend Nederlandstalig is. **Ook bij deze manier van communicatie valt het op dat er op middelbare scholen in Friesland minder Fries gebruikt wordt dan op basisscholen.** Van de 7 Brusselse respondenten zijn er 4 (57,1%) die aangeven dat de website van de school uitsluitend Nederlandstalig is, en 3 (42,9%) die zeggen dat er op de website ook Frans wordt gebruikt.

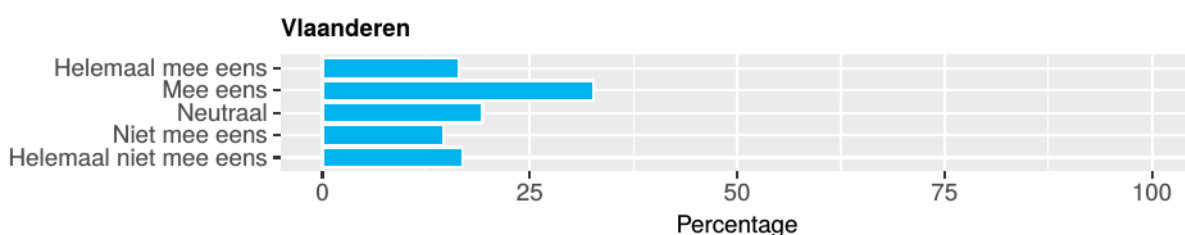
Figuur 188: De website van de school is (ook) in het...

Ook bij deelnemers met kinderen op de middelbare school werd gepeild naar de **attitude ten opzichte van meertalig onderwijs** aan de hand van de stelling “In het middelbaar onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven” (zie figuren 189-192). **In vergelijking met de attitudes ten opzichte van meertalig basisonderwijs, vertonen de deelnemers uit alle regio's positievere attitudes ten aanzien van meertalig voortgezet onderwijs.** In Nederland geeft 38,6% (vs. 22,1% voor basisonderwijs, cf. 4.5.2) van de ouders aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling, terwijl een even groot deel (38%) het er (helemaal) niet mee eens is. In Vlaanderen zegt 49,1% het (helemaal) met de stelling eens te zijn; dat is een stuk hoger dan het aantal deelnemers dat positief staat tegenover meertalig *basisonderwijs* (31,8%; cf. 4.5.2). **Ook over meertalig middelbaar onderwijs lopen de meningen in Nederland en Vlaanderen sterk uiteen, maar er lijkt meer maatschappelijk draagvlak voor te bestaan dan voor vroeg immersieonderwijs.**

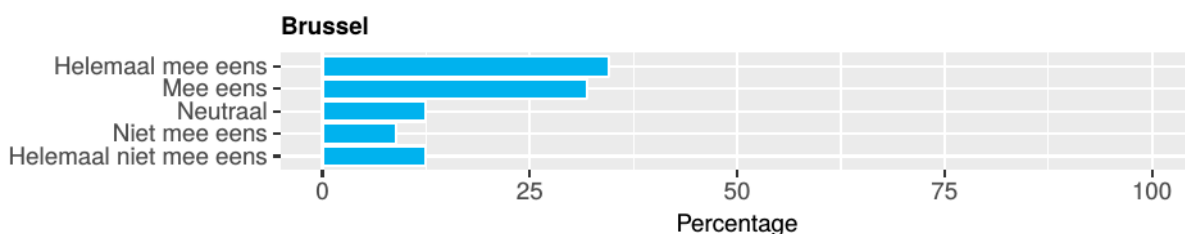
Net als bij het basisonderwijs, zijn de attitudes ten aanzien van immersieonderwijs het positiefst in de tweetalige regio's uit ons onderzoek: in Brussel is 66,4% het (helemaal) eens met de stelling dat niet-taalkvakken in een andere taal gedoceerd mogen worden, in Friesland is dat 57,2%.

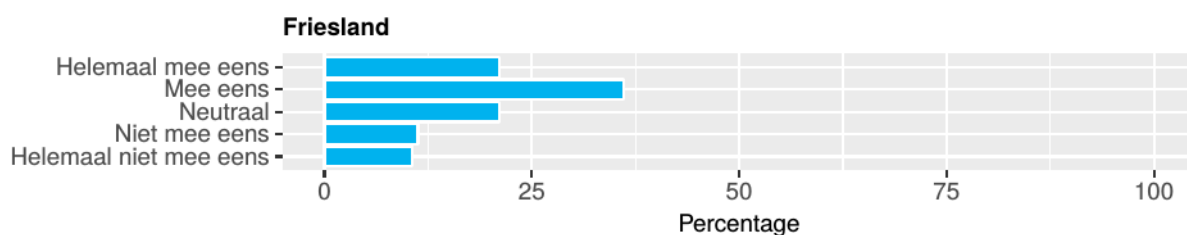
Figuur 189: Nederland - In het middelbaar onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 190: Vlaanderen - In het middelbaar onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 191: Brussel - In het middelbaar onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 192: Friesland - In het middelbaar onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

“Laat het bij het Nederlands. Ik kan me moeilijk inbeelden dat een leraar wiskunde zich goed uitdrukt in het Engels. En toch. Nederlandse scholieren scoren beter voor Engels dan Vlaamse. Maar misschien ligt dat aan andere factoren.” (Vlaanderen)

“Men zou al van in de eerste jaren minstens een tweede taal moeten verplichten.” (Vlaanderen)

“De landstalen Frans, Nederlands en Duits zouden ook buiten de specifieke taallessen gebruikt moeten worden om een betere kennis van deze talen te bekomen.” (Vlaanderen)

“Fries op middelbare scholen in steden is zeer beperkt.” (Friesland)

Tot besluit: er wordt overwegend Nederlands gebruikt in alle vormen van communicatie in het voortgezet onderwijs in Nederland en Vlaanderen. In Friesland wordt opvallend vaker uitsluitend voor het Nederlands gekozen op middelbare scholen dan op basisscholen. Dit gaat ten koste van het gebruik van het Fries in het onderwijs. De attitudes tegenover meertalig middelbaar onderwijs zijn in alle regio's positiever dan de attitudes tegenover meertalig basisonderwijs; die tendens is het sterkst in Brussel en het zwakst in Nederland.

4.5.4 mbo

a. Enkele cijfers

Het Middelbaar Beroepsonderwijs (mbo) is een Nederlandse onderwijsvorm. De enquêtegegevens die we hieronder zullen bespreken, komen dus enkel van Nederlandse en Friese deelnemers.

Nederland (inclusief Friesland) had in 2015 56 onderwijsinstellingen die mbo aanbieden (waaronder ROC's: 43, vakinstellingen: 11 en overig: 2).¹³⁰ Op deze mbo-scholen zaten er in 2015 ruim 475.000 leerlingen.¹³¹

b. Resultaten van de enquête

¹³⁰ Bron: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/instellingenmbo/aantal-instellingen-mbo>

¹³¹ Bron: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/mbo/deelnemers-mbo/aantal-deelnemers-mbo>

We hebben via de online enquête zowel gegevens verzameld bij de ouders van adolescenten die op het mbo zaten, als bij jongeren die mbo volgden. Bij die laatste categorie zijn er echter maar 7 respondenten. Dat is in principe te weinig om er betrouwbare uitspraken over te doen. We kunnen over de taalkeuzes van die mbo-leerlingen kort zijn: **door al deze deelnemers (100%) werd aangegeven dat zij in alle bevraagde situaties uitsluitend Nederlands gebruikten**. De volgende vragen werden gesteld:

- Met docenten praat ik ... (NB: specifieke taallessen uitgezonderd).
- Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalvakken in het ...
- Lesboeken zijn in het ...
- In de les praat ik met studiegenoten...
- Buiten de les praat ik met studiegenoten...
- Werkstukken schrijf ik in het...
- De website van de school is (ook) in het...

We kunnen nagaan of die volledige gerichtheid op het Nederlands in het mbo ook naar voren komt uit het door de ouders gerapporteerde taalgebruik. Aangezien er bij de vragen gericht aan de ouders voor Friesland telkens maar 6 respondenten waren, beperken we ons hier tot de resultaten voor Nederland. Omdat uit die resultaten voor Nederland bovendien blijkt dat er zeer weinig variatie in de taalkeuze is, laten we de grafieken in deze bespreking achterwege.

In welke taal/talen communiceert de school met de ouders? Dat is bijna uitsluitend in het Nederlands (98%); 2% van de deelnemers gaf aan dat dit ook in het Arabisch gebeurt.

Volgens 92% van de deelnemers praten hun kinderen altijd Nederlands met hun leraren op het mbo. Volgens 6% is dat ook Engels en volgens 2% ook Fries.

Er is iets meer variatie in de taalkeuze op de websites van mbo-scholen: 84,4% van de ouders zegt dat de website van de school alleen in het Nederlands is; 11,1% geeft daarnaast ook het Engels op.

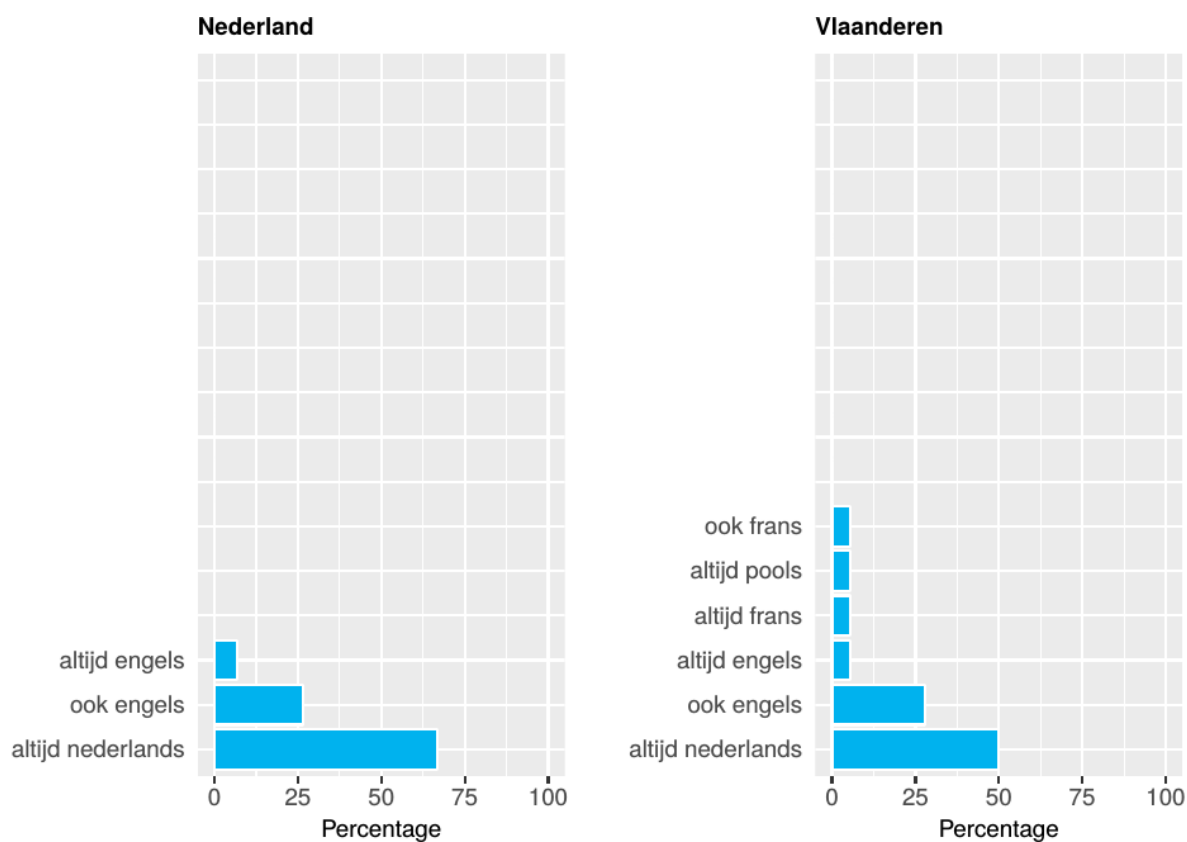
Het mbo blijkt dus bijna 100% Nederlandstalig te zijn volgens de ouders van mbo-leerlingen. Dat stemt overeen met de taalkeuzes die de mbo-leerlingen zelf rapporteren.

4.5.5 Cursusonderwijs/ volwassenenonderwijs

Er zijn geen overzichten beschikbaar met de precieze aantallen van mensen die zich hebben ingeschreven in het cursusonderwijs. Daarom bespreken we hier enkel de respons van de deelnemers aan de online enquête die cursusonderwijs volgden. Er zijn telkens alleen gegevens voor Nederland en Vlaanderen.

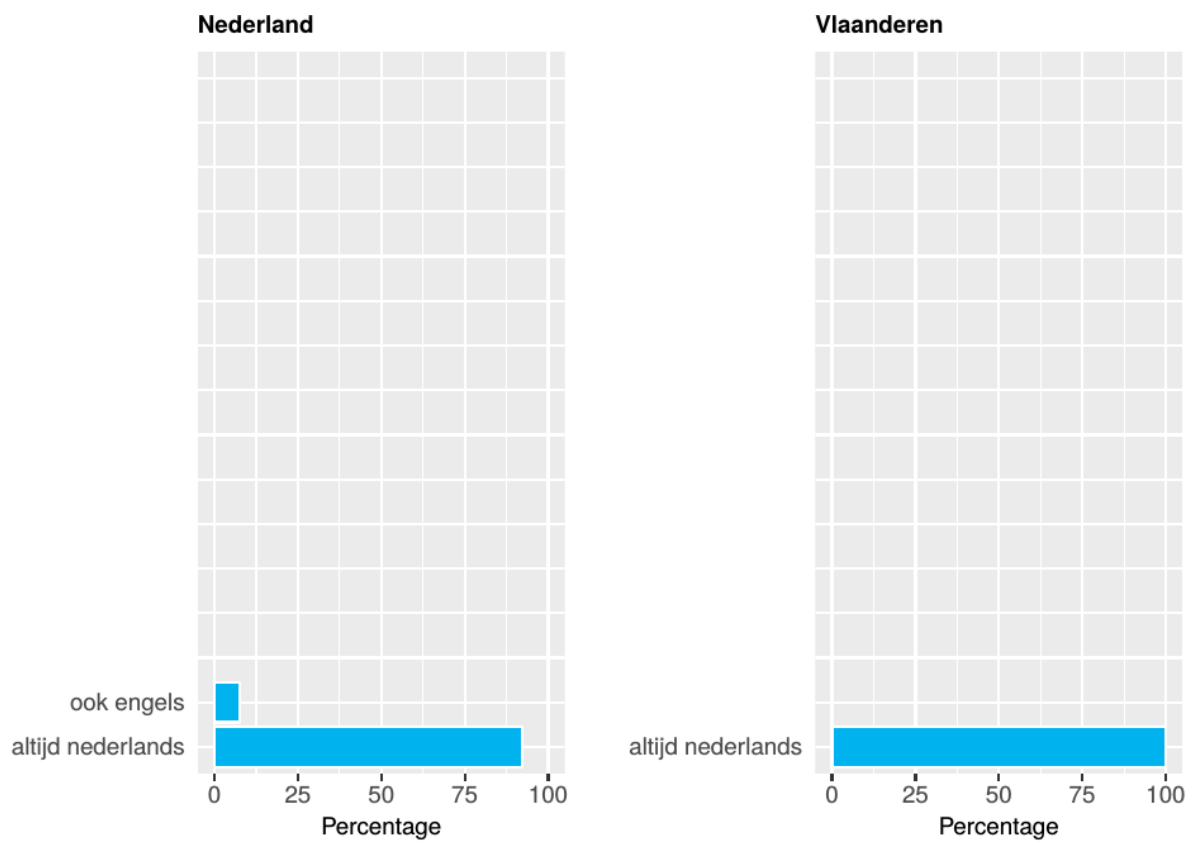
Van de cursisten in Nederland en Vlaanderen geeft 100% aan **dat ze altijd Nederlands met hun docenten spreken**. In het **cursusmateriaal** (zie figuur 193) is er qua taalkeuze meer variatie. In Nederland zegt 66,7% van de deelnemers dat hun cursusmateriaal altijd in het Nederlands is, 26,7% zegt dat het materiaal ook in het Engels is, en 6,7% zegt dat het lesmateriaal altijd in het Engels is. In Vlaanderen zegt 50% van de deelnemers dat hun lesmateriaal altijd in het Nederlands is, 27,8% geeft aan dat het materiaal ook Engelstalig is, en telkens 5,6% zegt dat het materiaal altijd in het Engels, altijd in het Frans, altijd in het Pools en ook in het Frans is. **Cursusmateriaal voor volwassenenonderwijs wordt dus hoofdzakelijk in het Nederlands aangeboden, in een kwart van de**

gevallen naast het Nederlands ook in Engels en slechts in beperkte mate ook in of in uitsluitend een andere taal dan het Nederlands.

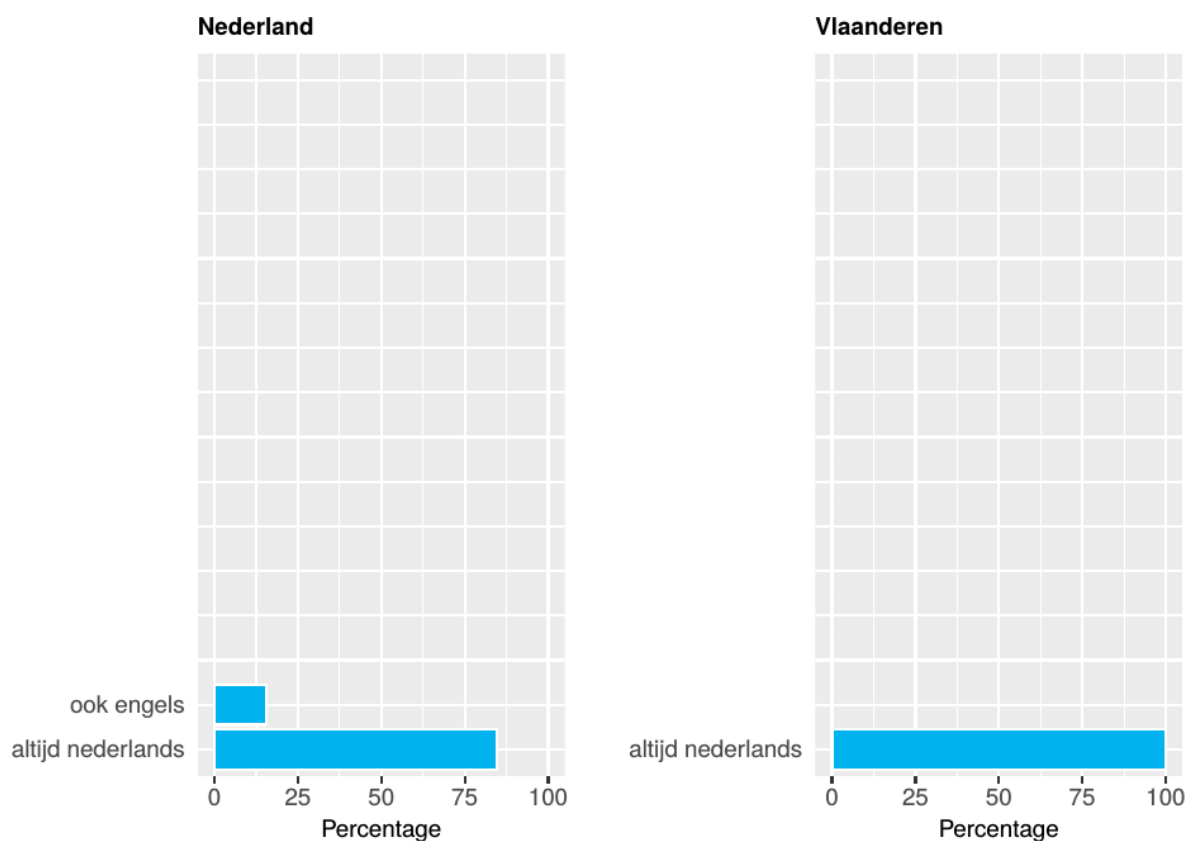
Figuur 193: Cursusmateriaal is in het...

De **taal die panelleden met medecursisten spreken in de les** (figuur 194) is overwegend het Nederlands. In Nederland zegt 92,3% van de deelnemers altijd Nederlands te spreken met medecursisten, 7,7% gebruikt daarnaast ook het Engels. In Vlaanderen zegt 100% altijd Nederlands te spreken.

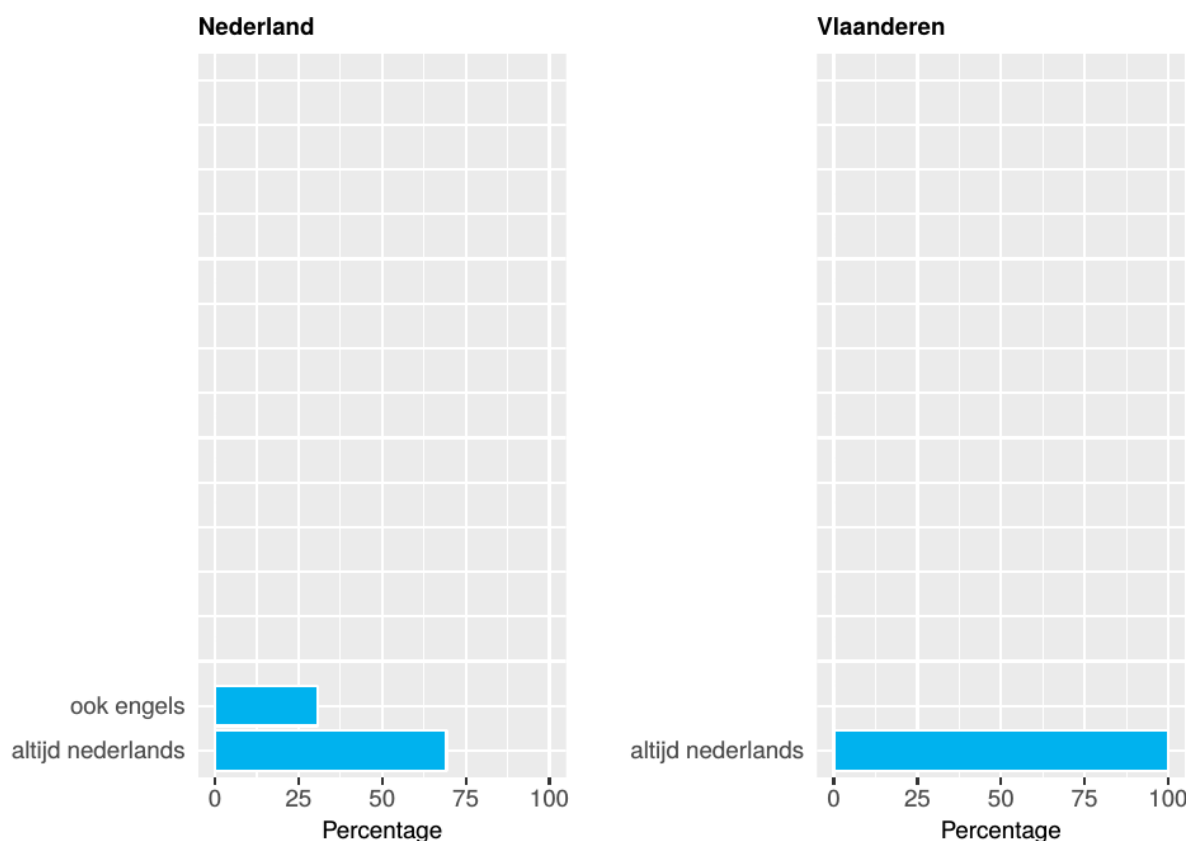
Figuur 194: In de les spreek ik met medecursisten...

Buiten de les (figuur 195) wordt er in Nederland iets meer Engels gesproken met medecursisten dan in de les: 15,4% van de deelnemers zegt ook Engels te spreken, maar de meerderheid (84,6%) van de deelnemers geeft aan ook buiten de les alleen Nederlands te spreken. In Vlaanderen geldt dat voor 100% van de deelnemers.

Figuur 195: Buiten de les spreek ik met medecursisten...

Het grootste aandeel van het Engels vinden we in de **opdrachten die cursisten schrijven** (figuur 196), althans in Nederland. Van de Nederlandse deelnemers die volwassenenonderwijs volgen, geeft 69,2% op dat ze opdrachten altijd in het Nederlands schrijven, maar 30,8% zegt opdrachten ook in het Engels te schrijven. In Vlaanderen daarentegen, geeft 100% van de deelnemers aan altijd Nederlandstalige opdrachten te schrijven.

Figuur 196: Opdrachten schrijf ik in het... (NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

Net als de andere vormen van onderwijs die we tot nog toe besproken hebben, is het cursusonderwijs in Nederland en Vlaanderen sterk gericht op het Nederlands. Vooral in Nederland heeft ook het Engels een matig aandeel in de communicatie binnen het cursusonderwijs en dan vooral in het aangeboden cursusmateriaal en in de opdrachten die cursisten schrijven¹³².

4.5.6 HBO/ hogeschool

a. Enkele cijfers

Voor Vlaanderen zijn de cijfers die beschikbaar zijn niet zo goed uit elkaar te halen voor hogescholen en universiteiten, omdat hogescholen en universiteiten sinds een aantal jaar associaties vormen, meer specifiek, samenwerkingsverbanden tussen één universiteit en meerdere hogescholen. De cijfers die we vinden in de *Voorpublicatie Statistisch Jaarboek 2015-2016*¹³³ zijn de cijfers van die associaties. Het

¹³² De 'taal van het cursusmateriaal' en de 'taal van opdrachten' zijn voor Nederland ook de twee vragen/variabelen die bij een factoranalyse het sterkst samenhangen met de onderliggende factor die in de analyse naar voren komt. Die factor verklaart overigens maar een matig deel van de strooiing in de antwoorden ($R^2 = 0,692$).

¹³³ Zie: <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistiek/2015-2016/statistischjaarboek2015-2016/publicatiestatistischjaarboek2015-2016.htm>

aantal studenten met een diplomacontract was in het academiejaar 2015-2016 voor al deze associaties¹³⁴ in totaal 226.075.

Voor Nederland zijn de cijfers wel apart beschikbaar voor Hoger Beroepsonderwijs (hbo) en Wetenschappelijk Onderwijs (wo). In 2015 waren er 341.800 studenten in het hbo.¹³⁵ Aan de Nederlandse universiteiten studeerden in 2015 in totaal 259.400 studenten.¹³⁶

b. Resultaten van de enquête

Met de online enquête bereikten we ook een aantal deelnemers die hbo volgden (in Nederland) of op de hogeschool zaten (in Vlaanderen).¹³⁷ Voor Brussel zijn hierover geen gegevens; voor Friesland waren er maar 4 respondenten, wat te weinig is voor betrouwbare resultaten.

Figuur 197 laat de antwoorden zien op de vraag **welke taal men met docenten spreekt**. We zien dat 100% van de Vlaamse deelnemers die op een hogeschool zitten, altijd Nederlands spreken met hun docenten. In Nederland is dat aantal kleiner, namelijk 80,4%, en wordt er door studenten ook Engels (16,1%) en Fries (3,6%) gesproken met docenten.¹³⁸

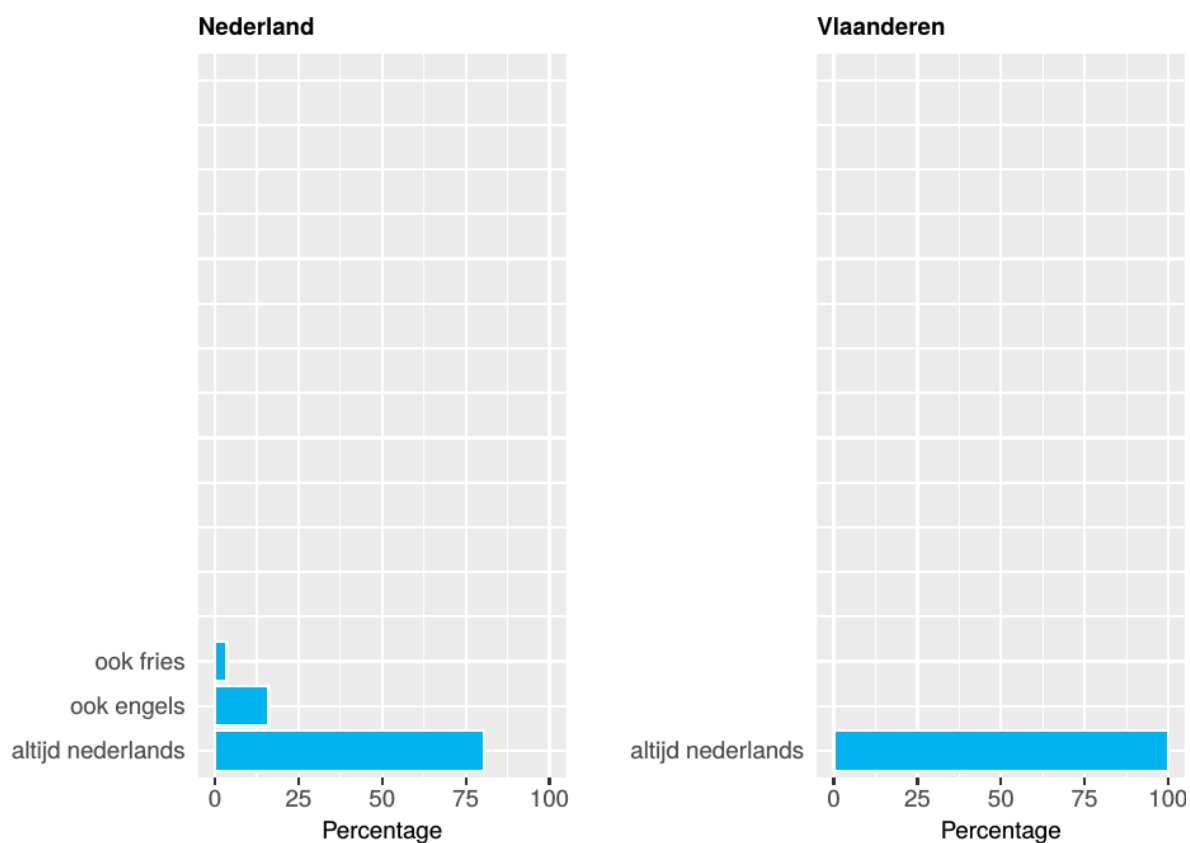
¹³⁴ Associatie Katholieke Universiteit Leuven, Associatie Universiteit en Hogescholen Antwerpen, Associatie Universiteit Gent, Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg, Universitaire Associatie Brussel.

¹³⁵ Bron: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/hoger-beroepsonderwijs/deelnemers-hbo/ingeschreven-hoger-beroepsonderwijs>

¹³⁶ Bron: <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/wetenschappelijk-onderwijs/deelnemerswo/ingeschrevenen-in-het-wetenschappelijk-onderwijs>

¹³⁷ Er werden in de enquête ook 3 vragen gericht aan deelnemers die kinderen op het hbo hadden. Er bestaat echter een grote kans dat de rapportering door ouders over de taalkeuzes van hun kinderen op de hogeschool gebaseerd is op wat zij van hun kinderen zelf gehoord hebben. In het hoger onderwijs spelen ouders namelijk een kleine rol; de communicatie van de hogeschool gebeurt doorgaans met de studenten zelf en niet met hun ouders. Daarom hebben we er in dit rapport voor gekozen om enkel de gegevens afkomstig van hbo-/hogeschoolstudenten zelf te bespreken.

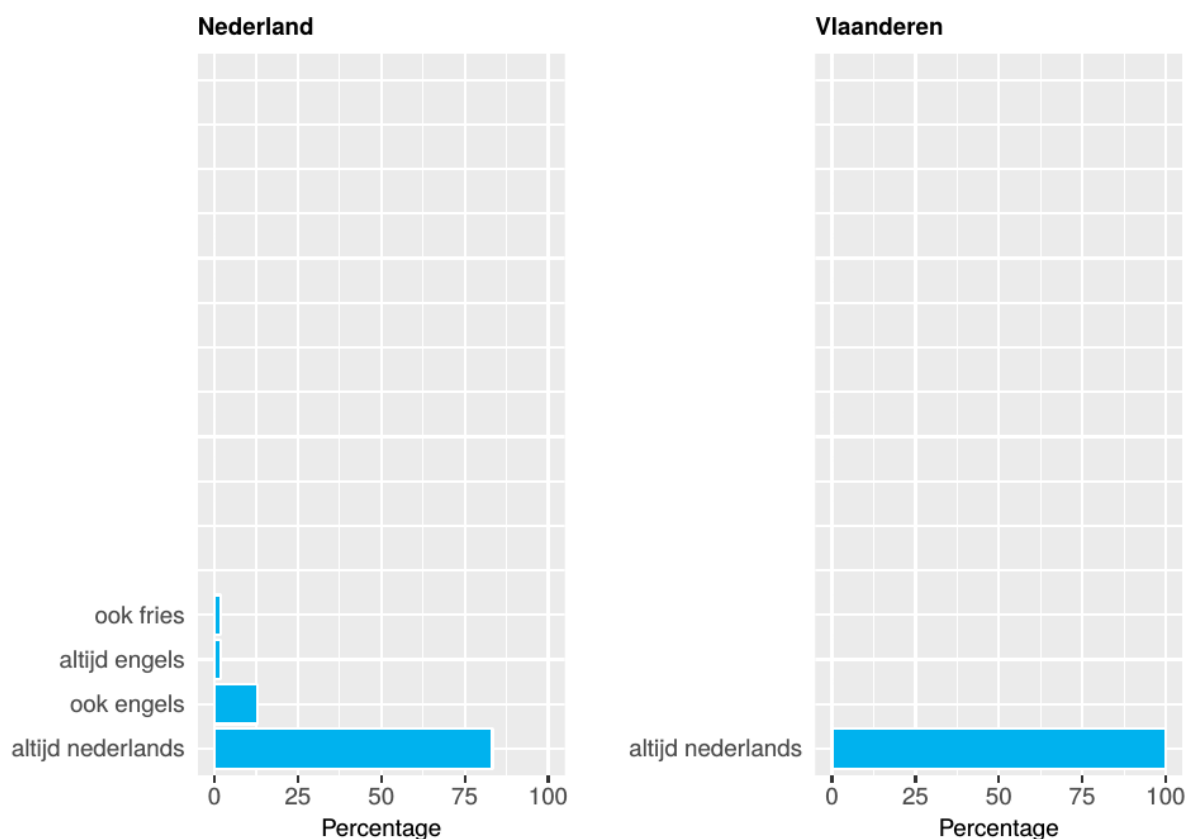
¹³⁸ Ter vergelijking: aan ouders met kinderen op een hogeschool werd in de enquête ook gevraagd welke taal/talen hun kinderen spreken met docenten. In Vlaanderen antwoordt 100% van de ouders dat hun kinderen altijd Nederlands spreken; in Nederland antwoordt 73% dat hun kinderen altijd Nederlands spreken, volgens 25% spreken hun kinderen ook Engels met docenten. Voor Vlaanderen loopt de rapportering door studenten en door de ouders volledig parallel; voor Nederland is er bij de ouders een kleine overschatting van het aandeel van het Engels.

Figuur 197: Met docenten praat ik...(NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

We zien erg vergelijkbare resultaten bij de vraag ‘Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalvakken in het...’ (figuur 198).¹³⁹ Volgens 100% van de Vlaamse studenten doceren hun docenten altijd in het Nederlands. In Nederland ligt dit aantal lager: 83,3% zegt dat ze hun vakken altijd in het Nederlands krijgen, 13% van de studenten krijgt ook vakken in het Engels.

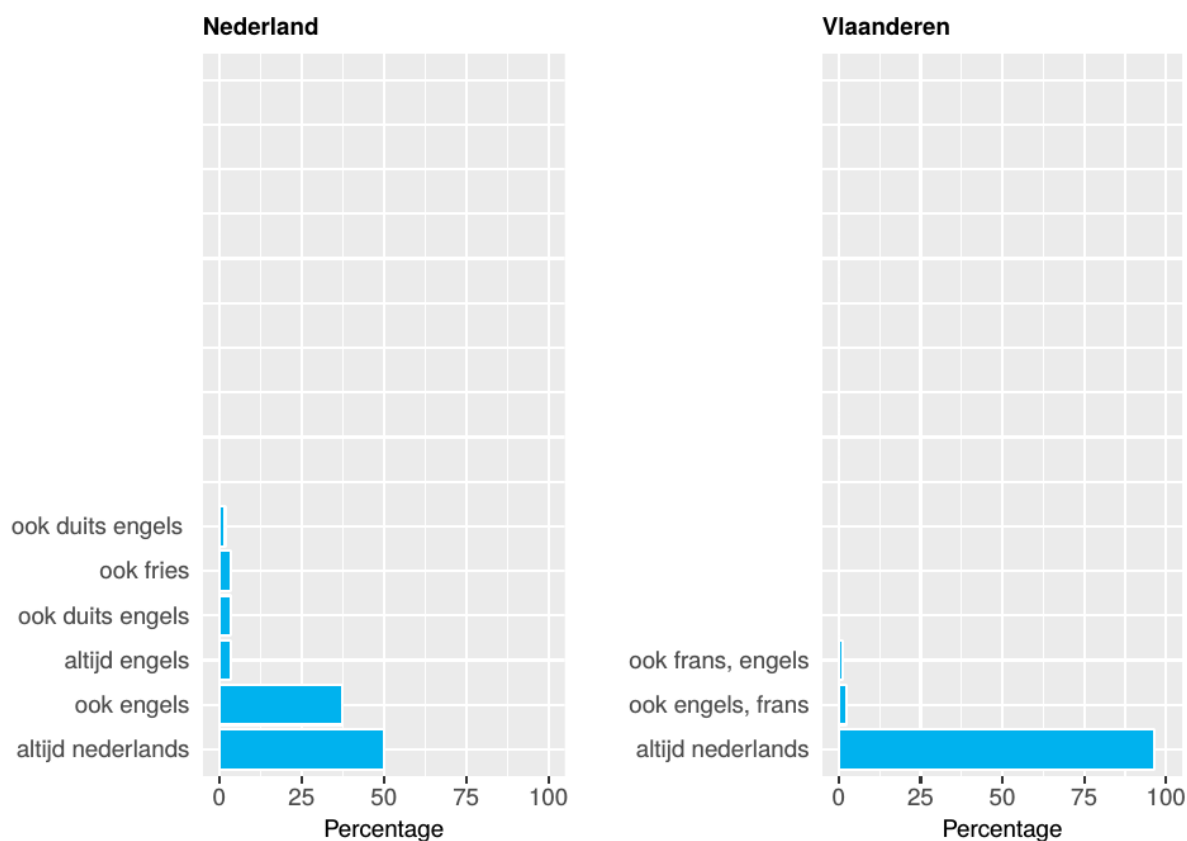
¹³⁹ Een factoranalyse waarin de verschillende vragen binnen dit domein als variabelen opgenomen werden, wees uit dat alle vragen samen één factor vormen. Dit wil zeggen dat uit de resultaten blijkt dat er tussen de verschillende vragen een grote mate van samenhang is.

Figuur 198: Mijn docent(en) geeft (geven) niet-taalkvakken in het...

De **taal van het studiemateriaal** (figuur 199) vertoont in Vlaanderen niet veel variatie; 96,3% van de deelnemers antwoordt dat hun studiemateriaal altijd in het Nederlands is. Een klein percentage noemt ook het Engels en het Frans. In Nederland is het aandeel van uitsluitend Nederlandstalig studiemateriaal in het hbo heel wat lager dan in Vlaanderen¹⁴⁰; 50% van de Nederlandse deelnemers zegt dat hun studiemateriaal altijd in het Nederlands is. Volgens 37,5% is dat ook in het Engels, volgens 3,6% altijd in het Engels, en ook nog volgens 3,6% in het Nederlands, Duits en Engels of in het Nederlands en Fries.

¹⁴⁰ Uit de factoranalyse bleek dat voor Nederland de variabele 'studiemateriaal in het Nederlands' de minste mate van samenhang vertoont met de factor die in de analyse naar voren komt: de samenhang tussen deze 'onderliggende factor' en de variabele 'studiemateriaal in het Nederlands' is dus zwakker dan de samenhang tussen deze factor en de andere variabelen (namelijk, in aflopende volgorde van correlatiesterkte: taal met studiegenoten in de les, taal met de docent, taal van papers, taal met studiegenoten buiten de les, taal van de vakken, taal van het studiemateriaal).

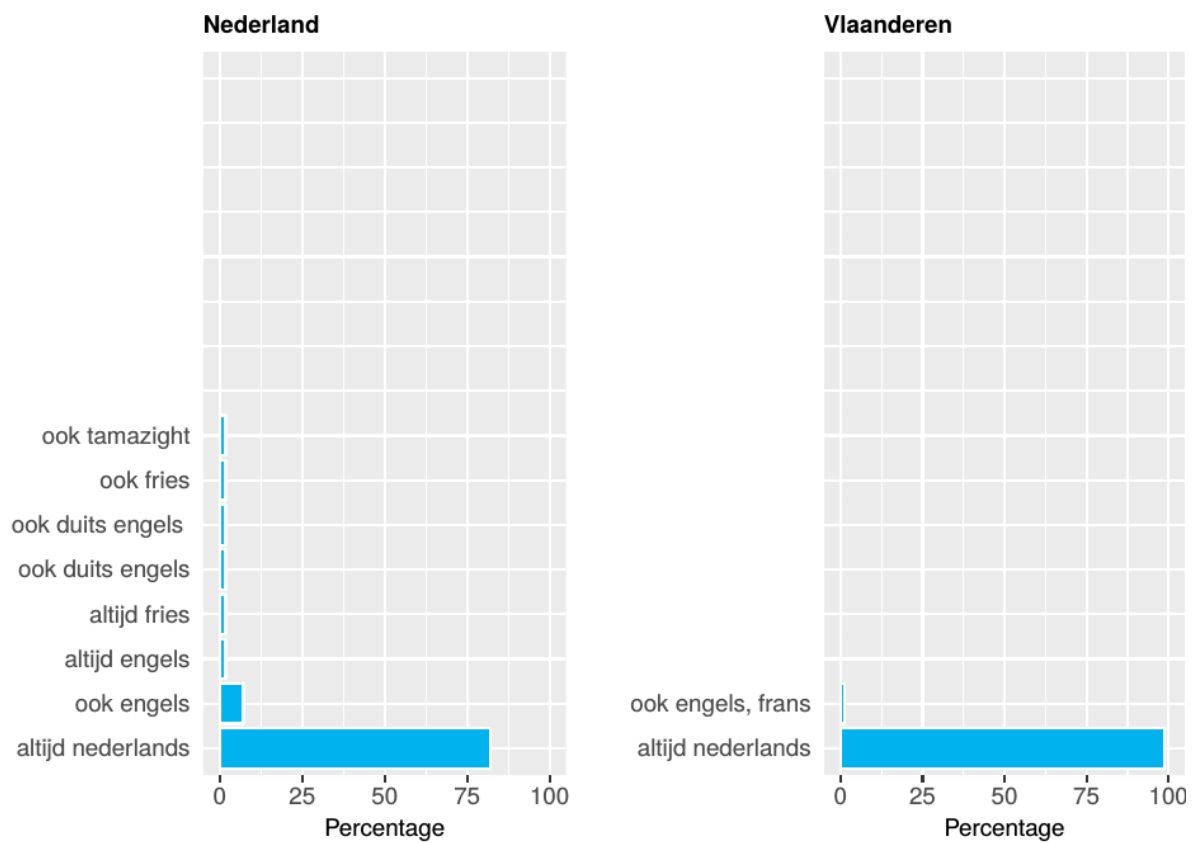
Figuur 199: Studiemateriaal is in het...

Welke taal spreken hogeschoolstudenten met studiegenoten in de les? (figuur 200) In Vlaanderen is dat bijna alleen het Nederlands (98,7%). In Nederland spreekt het grootste deel van de deelnemers (82,1%) ook altijd Nederlands met studiegenoten in de les, maar 7,1% spreekt daarnaast ook Engels. In Nederland duiken, behalve het Engels, marginaal ook andere talen op¹⁴¹, zoals Fries, Duits en Tamazight.

De taal die hogeschoolstudenten met studiegenoten buiten de les spreken, wijkt nauwelijks af van de taalkeuze met studiegenoten in de les.¹⁴² In Vlaanderen zegt 98,7% altijd Nederlands te spreken met studiegenoten buiten de les, in Nederland is dat 83,9%. Slechts 3,6% van de Nederlandse studenten zegt ook Engels te spreken.

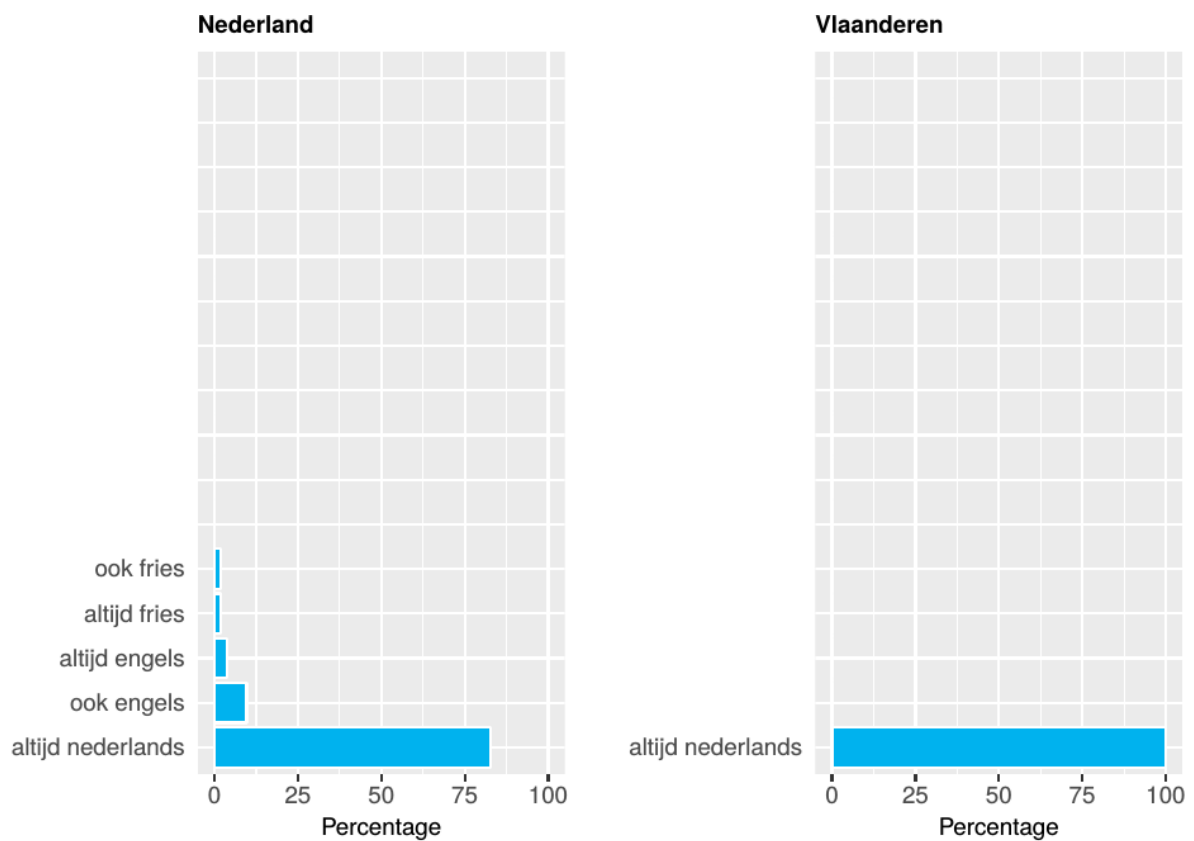
¹⁴¹ Dit zou kunnen wijzen op een beperkte toepassing van “translanguaging”, waarbij studenten met dezelfde moedertaal elkaar helpen.

¹⁴² Om die reden voegen we geen aparte grafiek toe.

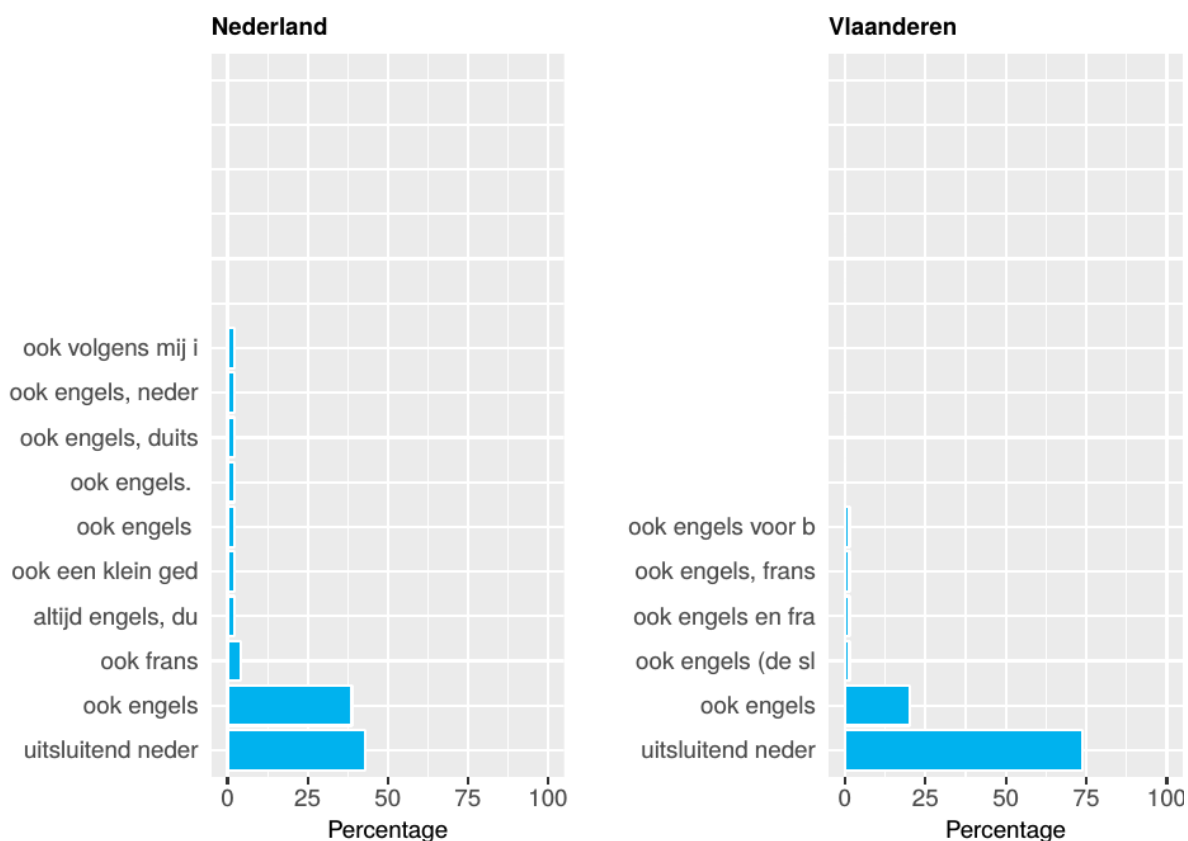
Figuur 200: Met studiegenoten praat ik in de les...

Van de Nederlandse hbo-studenten zegt 82,7% dat ze **papers** altijd in het Nederlands schrijven, 9,6% schrijft ook papers in het Engels (figuur 201). In Vlaanderen zegt 100% altijd Nederlandse papers te schrijven.

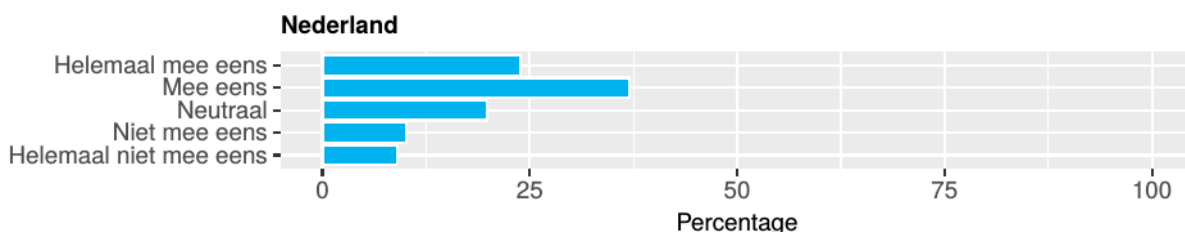
Figuur 201: Papers schrijf ik in het... (NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

De website van hogescholen (figuur 202) is minder uitsluitend op het Nederlands gericht in vergelijking met de communicatie van studenten en docenten in en buiten de les en in vergelijking met de taal van papers. In Nederland zegt maar 42,9% van de deelnemers dat de website van hun school uitsluitend Nederlandstalig is; 38,8% zegt dat er ook Engels wordt gebruikt op de website, en volgens 4,1% wordt ook Frans gebruikt. Ook in Vlaanderen wordt er op websites minder uitsluitend Nederlands gebruikt in vergelijking met de andere communicatie op hogescholen: volgens 73,9% is de website uitsluitend Nederlandstalig, volgens 20,3% wordt er ook Engels gebruikt.

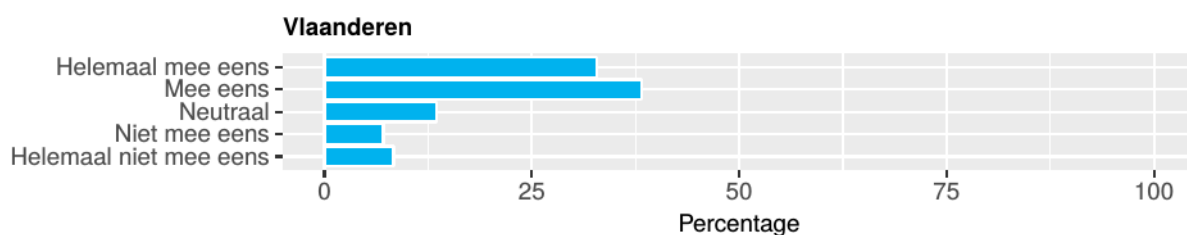

Figuur 202: De website van de school is (ook) in het...

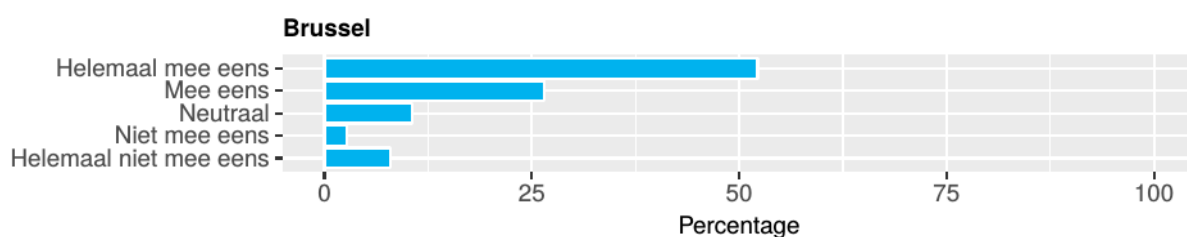
Er werd in de online enquête ook gepeild naar de **attitudes van deelnemers ten aanzien van het geven van niet-taalkvakken in een andere taal in het hoger onderwijs** (zie figuren 203-206). Een ruime meerderheid (tussen 60 en 80%) is het eens of helemaal eens met de stelling dat vakken in een andere taal mogen worden gegeven en dat is het geval voor alle regio's. In Nederland is dat 60,9%, in Vlaanderen 71,1%, in Brussel 78,7%, en in Friesland 69,1%. De Brusselse deelnemers staan dus het positiefst tegenover meertalig hoger onderwijs, zoals dat ook het geval was voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Vooral in Vlaanderen en Nederland is er een duidelijke toename van het aantal deelnemers dat (uitgesproken) positief staat ten opzichte van meertalig onderwijs naarmate men in een later onderwijsstadium komt, zoals blijkt uit tabel 11. Tussen basisonderwijs en hoger onderwijs zit er een toename van 38,8% voor Nederland, 39,3% voor Vlaanderen, 25,6% voor Brussel en 23,9% voor Friesland. Voor Vlaanderen zien we dus de sterkste stijging.

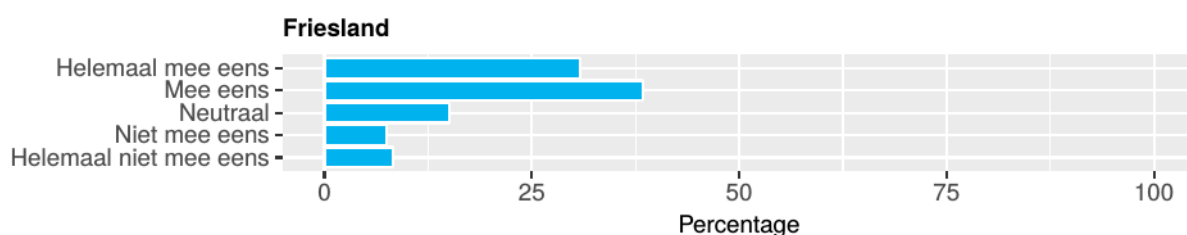
Figuur 203: Nederland - In het hoger onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 204: Vlaanderen - In het hoger onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 205: Brussel - In het hoger onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

Figuur 206: Friesland - In het hoger onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven.

	% eens of helemaal eens		
	basisonderwijs	middelbaar onderwijs	hoger onderwijs
Nederland	22,1	38,6	60,9
Vlaanderen	31,8	49,1	71,1
Brussel	53,1	66,4	78,7
Friesland	45,2	57,2	69,1

Tabel 11: Aantal deelnemers (in %) die het (helemaal) eens zijn met de stelling 'In het basis-/ middelbaar/ hoger onderwijs mogen niet-taalkvakken in een andere taal dan het Nederlands worden gegeven

Het is een opvallend resultaat dat de mate waarin men positief is over meertalig onderwijs in Vlaanderen sterker is en sterker toeneemt dan in Nederland, aangezien Vlaanderen de regio is met de strengste taalwetgeving. Mogelijk hebben de Nederlandse deelnemers ondertussen meer ervaring

met hoger onderwijs in het Engels en zijn ze daardoor terughoudender geworden (zie citaten hieronder).

“Ik erger me dood over de vanzelfsprekendheid waarmee Nederlands in het hoger onderwijs wordt vervangen door een Koeterwaals dat door sommigen aangezien wordt voor Engels.” (Nederland)

“Ik betreur het dat steeds meer zaken in het Nederlandse onderwijs in het Engels moeten. Het is van de gekken dat ik een paper voor Nederlands in het Engels moet schrijven. Een correcte beheersing van het Nederlands zou ik mogen verwachten van hbo- en wo-studenten, het tegendeel is echter waar. De kennis van het Engels is ook niet naar behoren. Een duidelijke keuze zou helpen.” (Nederland)

“Er zitten vrij veel buitenlandse studenten op het conservatorium, dus is Engels vaak de lingua franca.” (Vlaanderen)

“Ik vind het heel belangrijk dat alle basisopleidingen in het Nederlands bestaan (behalve taalvakken natuurlijk, die worden best in hun eigen taal gegeven). Enkel bij gespecialiseerde opleidingen (bv. Masteropleidingen aan de universiteit) vind ik het aanvaardbaar dat ze enkel in het Engels gegeven worden.” (Vlaanderen)

Samenvattend kunnen we stellen dat op hogescholen in Nederland en Vlaanderen hoofdzakelijk Nederlands wordt gebruikt door studenten en docenten. In Vlaanderen is dit over het algemeen voor alle respondenten het geval (90-100%). In Nederland zijn die percentages telkens iets lager (80% of meer); daar zijn wel meer deelnemers die aangeven dat er ook Engels gebruikt wordt. In Nederland wordt er opvallend veel Engels gebruikt voor studiemateriaal (meer dan 30% ook Engels); op de website van hogescholen wordt nog meer Engels gebruikt (meer dan 40% ook Engels). Voor websites zien we ook in Vlaanderen een sterker aandeel van het Engels (ongeveer 20% ook Engels). We kunnen hieruit dus besluiten dat er in het hbo in Nederland meer ‘verengelsing’ (het gebruik van het Engels naast Nederlands) optreedt dan op Vlaamse hogescholen.

De StaatNed-panelleden hebben in alle regio’s een toenemende positieve attitude tegenover meertalig onderwijs naarmate men in een later onderwijsstadium komt. De Brusselse deelnemers staan het positiefst tegenover meertalig onderwijs, de Nederlandse deelnemers het negatiefst.

4.5.7 Taalkeuze aan universiteiten en taalkeuze in de wetenschap

In deze paragraaf bespreken we twee verschillende aspecten rondom **taalkeuzes op universiteiten**. Enerzijds zijn er de **taalkeuzes** die universiteiten maken **in het onderwijs** dat ze aanbieden (zie paragraaf 4.5.7.1), anderzijds zijn er de **taalkeuzes** die gemaakt worden **door onderzoekers** die wetenschappelijk werk verrichten aan universiteiten (zie paragraaf 4.5.7.2).

Bij de bespreking van de **taalkeuzes in het universitair onderwijs** gebruiken we zowel gegevens die via de **online enquête** werden verzameld, als zogenaamde **externe gegevens**, die door de onderzoekers werden verzameld. Het gaat om gegevens uit **studiegidsen** en **taalrapporteringen** van een aantal Nederlandse en Vlaamse universiteiten.

Taalkeuze in de wetenschap wordt uitsluitend besproken aan de hand van **externe gegevens**, meer bepaald gegevens over het **aantal Nederlandstalige vs. anderstalige proefschriften en artikelen** die geschreven zijn door onderzoekers aan specifieke Nederlandse en Vlaamse universiteiten. Op basis van die gegevens krijgen we dus slechts gedeeltelijk een beeld van de taalkeuzes in de wetenschap, namelijk over de taal die men kiest voor publicaties. Over de taalkeuzes in andere aspecten van de academische wereld, zoals bijvoorbeeld de taal die gebruikt wordt tijdens vergaderingen of op college, hebben we geen externe gegevens en kunnen we bijgevolg geen conclusies trekken.

4.5.7.1 Taalkeuze in het universitair onderwijs

a. Externe gegevens: taalrapportering en studiegidsen

De StaatNed-onderzoekers verzamelden naast enquêtegegevens ook externe gegevens over de taalkeuzes die universiteiten in Nederland en Vlaanderen maken met betrekking tot het onderwijs dat er geboden wordt. Daarbij werd gefocust op de **voertaal binnen opleidingen**. Voor Nederland werden hiervoor de **studiegidsen** van twee verschillende universiteiten geraadpleegd, namelijk van de **Universiteit Leiden** en de **Technische Universiteit Eindhoven**. Deze universiteiten werden gekozen op basis van toegankelijkheid en duidelijkheid van de studiegids enerzijds, en op basis van focus in het studieaanbod anderzijds (resp. een brede universiteit vs. een technische universiteit). Zowel bachelor- als masteropleidingen werden onderzocht.

Voor Vlaanderen werden cijfers over de taalkeuze in het universitair onderwijs gebaseerd op de **taalrapportering 2014-2015 van Universiteit Gent**.¹⁴³

In Vlaanderen heeft het hoger onderwijs minder vrijheid om andere talen in te voeren dan in Nederland door de strengere taalwetgeving¹⁴⁴. Dat die strengere taalwetten er zijn, heeft wellicht deels te maken met het feit dat er voor het Nederlands als onderwijstaal hard gestreden is. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de Taalrapportering van de Universiteit Gent (academiejaar 2014-2015), die in de inleiding al meteen melding maakt van deze taalstrijd:

“Bij de stichting van de ‘Rijksuniversiteit’ in 1817 was het Latijn de onderwijstaal. Nadien toen de ‘Rijksuniversiteit’ in 1830 ‘Belgische Rijksuniversiteit’ werd, werd het Frans de onderwijstaal. Het duurde tot 1930, na een lange taalstrijd, vooraleer het Nederlands officieel de voertaal werd.”

Het is begrijpelijk dat er een grotere weerstand bestaat tegen het prijsgeven van het Nederlands als (enige) onderwijstaal in een land waar zo’n hevige taalstrijd heeft gewoed. Toch komt er ook vanuit Nederlandse hoek reactie op de ‘verengelsing’ van hoger onderwijs en wetenschap. Er ontstond in de media en aan universiteiten een maatschappelijk debat hierover. Naar aanleiding van dat debat publiceerde de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* van de Taalunie in september 2016 een notitie met aanbevelingen over de rol van het Nederlands in onderwijs en wetenschap.¹⁴⁵ Een van de

¹⁴³ Aangezien de Vlaamse universiteiten zijn samengesmolten met meerdere hogescholen, geldt de taalrapportering van universiteiten voor de hele associatie waartoe deze universiteiten behoren. Dit betekent dat de taalrapportering van Universiteit Gent, die in deze paragraaf aan bod komt, ook betrekking heeft op hogescholen die tot de associatie behoren.

¹⁴⁴ Zie: <http://www.taalwetwijzer.be/onderwijs.html>

¹⁴⁵ http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/NTU16P302%20-%20Rapport%20Nederlands%20als%20taal%20van%20wetenschap%20en%20wetenschappelijk%20onderwijs_4_web.pdf

aanbevelingen in deze notitie is een oproep om “ruimte te creëren voor de ontwikkeling van taalvaardigheid van studenten in het Nederlands in de bachelor- en masterjaren in alle opleidingen” (p. 5). Dit is dus duidelijk een oproep voor het behoud van het Nederlands (naast het Engels) als instructietaal aan universiteiten, ook in de masteropleidingen. Dit neemt niet weg dat de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* het belang inziet van internationalisering in onderzoek en hoger onderwijs en het “stelt de rol van het Engels in die context niet ter discussie” (p. 5). Ook de Universiteit Gent onderkent in haar taalrapportering dat “de universiteit aangepast moet kunnen reageren op de globalisering van het gehele maatschappelijk gebeuren, de sterk toegenomen internationalisering van het hoger onderwijs en de steeds toenemende mondialisering van het maatschappelijk en professioneel leven waarin onze afgestudeerden zullen functioneren”. De “toenemende studentenuitwisseling en -mobiliteit” wordt ook onderkend als een van de redenen voor het gebruik van Engels als onderwijstaal.

In de notitie van de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* lezen we dat Nederland binnen de Europese Unie (afgezien van Ierland en het Verenigd Koninkrijk) koploper is in het gebruik van het Engels als instructietaal in het hoger onderwijs, en dat “op dit moment ongeveer 66% van de universitaire masteropleidingen Engelstalig is ingericht” (p. 17) en er in 13% van de masteropleidingen een combinatie van Nederlands en Engels gebruikt wordt. In de bacheloropleidingen in Nederland wordt minder Engels gebruikt: in 17% van de opleidingen aan universiteiten en in 6% van de opleidingen aan hogescholen. Volgens de notitie (p. 17) liep Vlaanderen tot 2012 achter op die ontwikkeling. Dat is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de Vlaamse regelgeving, die het tot 2012 niet mogelijk maakte voor universiteiten en hogescholen om meer dan 20% van de vakken in een andere taal dan het Nederlands aan te bieden. Sinds 2012 werd die regelgeving versoepeld; tegenwoordig kunnen op bachelorniveau 30 van de 180 studiepunten in een andere taal worden gegeven, op masterniveau mogen opleidingen volledig in het Engels worden ingericht, maar dan moet diezelfde opleiding aan een andere Vlaamse universiteit wel (hoofdzakelijk) in het Nederlands te volgen zijn. Sinds de wijziging in de regelgeving is er een toename van Engelstalige opleidingen in Vlaanderen. Volgens de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* wordt naar schatting ongeveer 10% van de universitaire masteropleidingen in Vlaanderen in het Engels ingericht.

Volgens de notitie van de Taalunie is er in de bacheloropleidingen slechts een matige ‘verengelsing’, maar heeft het Engels de laatste jaren vooral een sterke positie gekregen als instructietaal in de masteropleidingen, zeker in Nederland. De *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* wil graag zien dat ook het Nederlands een rol blijft spelen in wetenschap en hoger onderwijs en vindt dat er “ook op masterniveau dient te worden gewerkt aan de (verdere) ontwikkeling van de taalvaardigheid van studenten in het Nederlands” (p. 18).

Zien we die ‘verengelsing’ ook terug in de gegevens die de StaatNed-onderzoekers verzamelden? En zien we ook een duidelijk verschil tussen bachelor- en masteropleidingen? Voor Nederland werden er gegevens verzameld uit de studiegidsen van de Universiteit Leiden en de Technische Universiteit Eindhoven; voor Vlaanderen werd de Taalrapportering van de Universiteit Gent geraadpleegd. Hieronder bespreken we de gegevens uit die bronnen.

In tabel 12 zien we een overzicht van de bachelor- en masteropleidingen aan de twee onderzochte Nederlandse universiteiten:

	Universiteit Leiden		Technische Universiteit Eindhoven	
	aantal bachelors	aantal masters	aantal bachelors ¹⁴⁶	aantal masters ¹⁴⁷
volledig in het Nederlands	9	37	1	2
Nederlands + Engels	57	-	15	-
Nederlands + andere taal	3	15	-	-
uitsluitend andere taal	-	2	-	-
andere taal + Engels	1	8	-	-
Nederlands+ andere taal + Engels	5	-	-	-
uitsluitend Engels	3	170	3	31
	totaal aantal bachelors	totaal aantal masters	totaal aantal bachelors	totaal aantal masters
	78	232	18	33

Tabel 12: Bachelor- en masteropleidingen aan de Universiteit Leiden en Technische Universiteit Eindhoven

Tabel 12 bevestigt een aantal bevindingen van de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren*. Zo is het aantal opleidingen dat volledig in het Engels is ingericht veel groter in de Nederlandse masteropleidingen (namelijk, voor Leiden: 73% en voor Eindhoven: 93,9%) dan in de bacheloropleidingen (namelijk, voor Leiden: 3,8% en voor Eindhoven: 16,7%). Overigens zien we dat er aan de Technische Universiteit Eindhoven relatief meer Engelstalige opleidingen zijn dan aan de Universiteit Leiden. Dit kan verklaard worden door de aard van de opleidingen die er worden ingericht: aan een technische universiteit worden hoofdzakelijk exacte vakken gegeven en dat gebeurt meestal in het Engels; aan een brede universiteit, zoals in Leiden, zijn er ook veel letterenopleidingen, waarin het minder voor de hand ligt uitsluitend Engels te gebruiken.

Ook valt uit de tabel duidelijk op te maken dat het Nederlands als instructietaal in het Nederlandse universitair onderwijs mogelijk nog sterker teruggedrongen is dan wordt verondersteld: in Leiden zijn er nog slechts 9 bachelor- (11,5%) en 37 masteropleidingen (15,9%) die uitsluitend in het Nederlands zijn ingericht, in Eindhoven zijn dat maar 1 bachelor- (5,5%) en 2 masteropleidingen (6%). In de bacheloropleidingen maakt Nederlands wel nog in 83,3% deel uit van een combinatie van instructietalen, in zowel Leiden als Eindhoven. In de masteropleidingen is dat in Leiden in 7,3 % nog zo, in Eindhoven helemaal niet meer. De opleidingen van de Universiteit Leiden die volledig Nederlandstalig zijn, zijn onder andere lerarenopleidingen, de studie neerlandistiek, geneeskunde, farmacie en rechtenstudies; studies die uitsluitend in een andere taal zijn ingericht, zijn bijvoorbeeld Duitse en Franse taalkunde; studies die in het Engels en een andere taal zijn ingericht zijn bijvoorbeeld

¹⁴⁶ <https://studiegids.tue.nl/opleidingen/bachelor-college/>

¹⁴⁷ <https://studiegids.tue.nl/opleidingen/graduate-school/masters-programs/>

literatuurstudies en Zuid-Amerika studies; en studies die in het Nederlands en een andere taal zijn ingericht zijn vooral opleidingen educatie.

Aan de Universiteit Gent wordt een onderscheid gemaakt tussen volledig Engelstalige opleidingen, opleidingen waarbij taal het onderwerp is van een opleidingsonderdeel, en Nederlandstalige opleidingen met anderstalige opleidingsonderdelen waarbij taal een meerwaarde is. De Universiteit Gent heeft 27 initiële opleidingen (= bachelors + masters) die volledig Engelstalig zijn. Deze opleidingen zijn allemaal onderdeel van de exacte wetenschappen, de ingenieurswetenschappen (+ architectuur) en de bio-ingenieurswetenschappen. Verder biedt de Universiteit Gent 25 voortgezette opleidingen (= Master Na Master, postgraduaat) volledig in het Engels aan, waaronder in de letteren en wijsbegeerte, in de rechtsgeleerdheid, de wetenschappen, (bio-)ingenieurswetenschappen, economie en bedrijfskunde, geneeskunde en gezondheidswetenschappen. **Er zijn dus in totaal 52 volledig Engelstalige opleidingen aan de Universiteit Gent. Op een totaal van 230 opleidingen¹⁴⁸ is dat dus 22,6%. Dat is heel wat minder dan aan de Nederlandse universiteiten** (vgl. 73% Engelstalige masters in Leiden, 93,9% Engelstalige masters in Eindhoven). **Onze gegevens bevestigen dus de bevindingen uit de literatuur dat Nederland voorop loopt in de ‘verengelsing’ van het universitair onderwijs.**

Verder biedt de Universiteit Gent nog een aantal opleidingen aan waarin er anderstalige opleidingsonderdelen zijn omdat taal het onderwerp is, zoals onder andere in de letteren en wijsbegeerte, de politieke wetenschappen, etc. Van deze opleidingen zijn er in totaal 17, en binnen die 17 opleidingen worden er 351 opleidingsonderdelen (‘vakken’) in een andere taal ingericht. Ten slotte zijn er ook 70 opleidingen die hoofdzakelijk Nederlandstalig zijn maar waarbij sommige opleidingsonderdelen in een andere taal worden ingericht omdat dit een meerwaarde zou zijn; het gaat in totaal om 688 opleidingsonderdelen. In de taalrapportering van de Universiteit Gent worden ook de **motiveringen voor het gebruik van het Engels** per faculteit vermeld. De meest voorkomende motiveringen zijn onder andere “studenten voorbereiden op de internationale praktijk van het vak”, “toegankelijkheid voor buitenlandse studenten”, “in de opleidingsonderdelen wordt veel gebruik gemaakt van wetenschappelijk onderzoek waarvan Engels de voertaal is”, “de nationaliteit (en bijgevolg de taal) van de docenten”, etc.

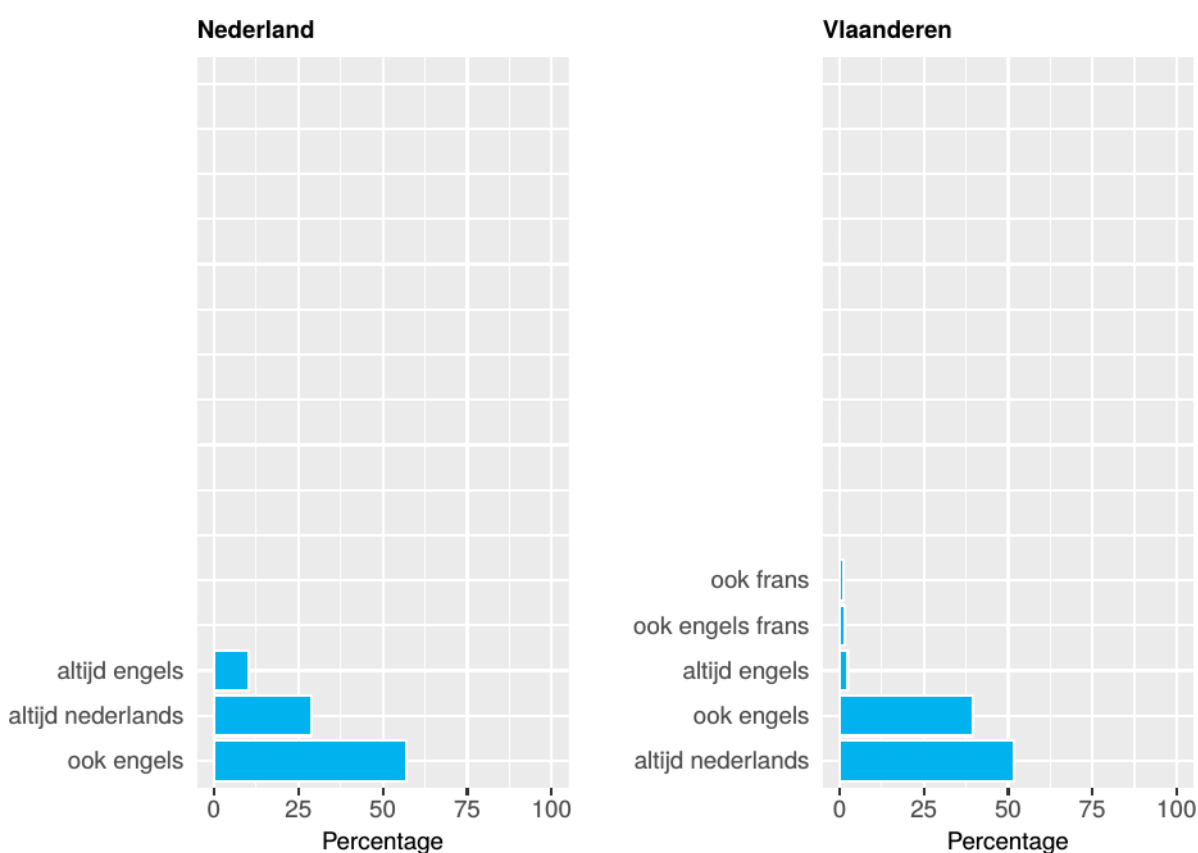
b. Resultaten van de enquête

Door middel van de online enquête konden we ook vragen stellen aan deelnemers die aan een universiteit studeerden over de **taalkeuzes in het universitair onderwijs**. We hebben gegevens voor Nederland, Vlaanderen, Brussel en Friesland, maar voor die twee laatste regio's was het absolute aantal deelnemers laag, wat impliceert dat we de resultaten met enige voorzichtigheid moeten interpreteren.¹⁴⁹ De gestelde vragen (o.a. over de taal van de vakken en het studiemateriaal, maar ook de taal die studenten onder elkaar spreken) bieden een wijder perspectief op het taalgebruik in het universitair onderwijs dan wat we uit studiegidsen en taalrapporteringen kunnen afleiden. De hierboven besproken gegevens hebben namelijk enkel betrekking op de taal van vakken en studiemateriaal, de voertaal tijdens colleges, en de taal van papers/opdrachten, terwijl communicatie tussen studenten nog niet aan bod kwam. Hieronder worden al die verschillende aspecten van het universitair onderwijs wel belicht.

¹⁴⁸ Bron: <http://www.ugent.be/nl/univgent/feiten>

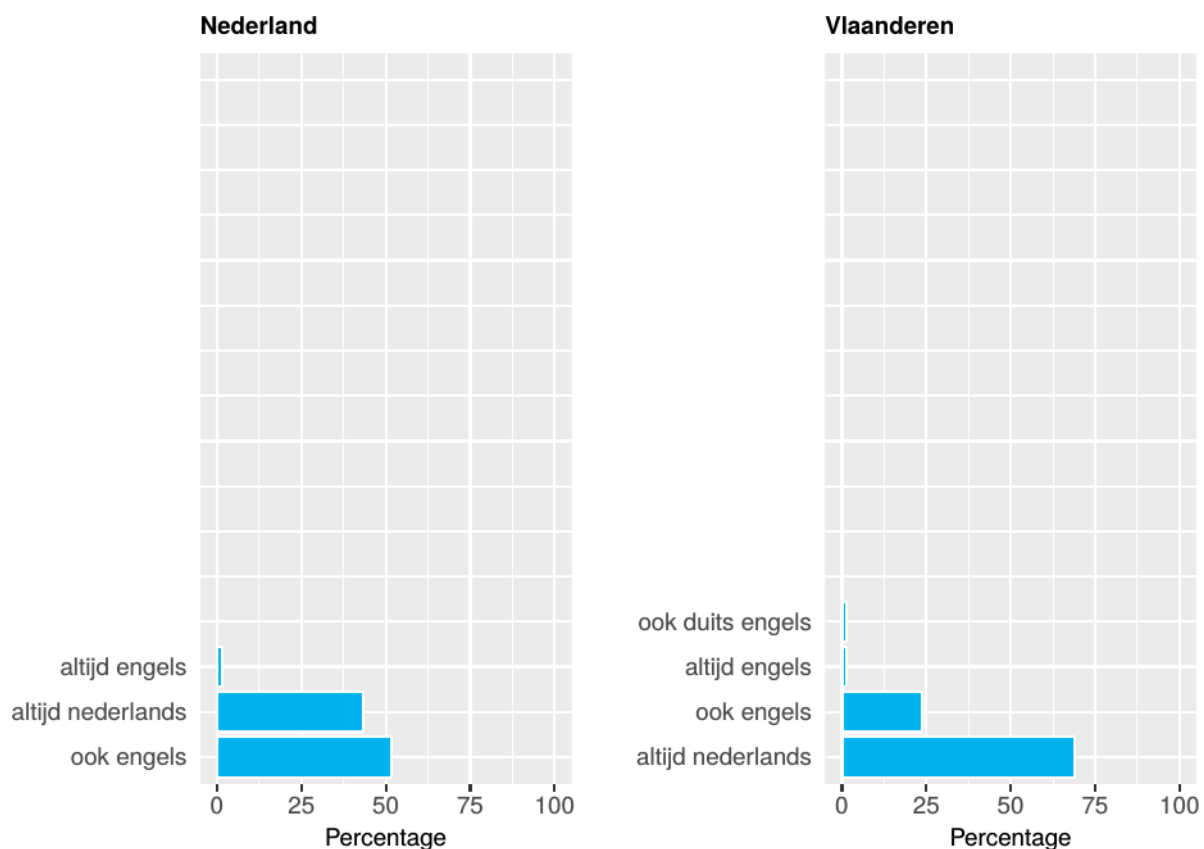
¹⁴⁹ Voor Brussel waren voor de betreffende vragen maar 8 respondenten en voor Friesland waren dat er 5.

Figuur 207 laat zien **in welke talen docenten aan de universiteit hun vakken geven**. Hier valt meteen **het verschil op tussen Nederland**, dat – zoals hierboven gezegd – koploper is in het inrichten van Engelstalige opleidingen, **en Vlaanderen**. In Nederland zegt immers 57% van de deelnemers dat hun docenten vakken ook in het Engels geven, 28,9% zegt dat hun vakken altijd in het Nederlands gegeven worden, en 10,4% zegt dat hun vakken altijd in het Engels gedoceerd worden. In Vlaanderen daarentegen geeft de meerderheid van de respondenten aan dat hun vakken altijd in het Nederlands gegeven worden (51,7%), 39,6% zegt dat ze ook Engelstalige vakken krijgen, en maar 2,5% krijgt hun vakken altijd in het Engels. **Het aandeel van het Engels is dus een stuk hoger in Nederland dan in Vlaanderen**. Zoals eerder al gezegd werd, zijn de cijfers voor Brussel en Friesland op lage absolute aantallen gebaseerd, waardoor we misschien niet zo'n betrouwbaar beeld krijgen. Daarom bespreken we deze resultaten hier (en in de rest van deze paragraaf) verder niet.

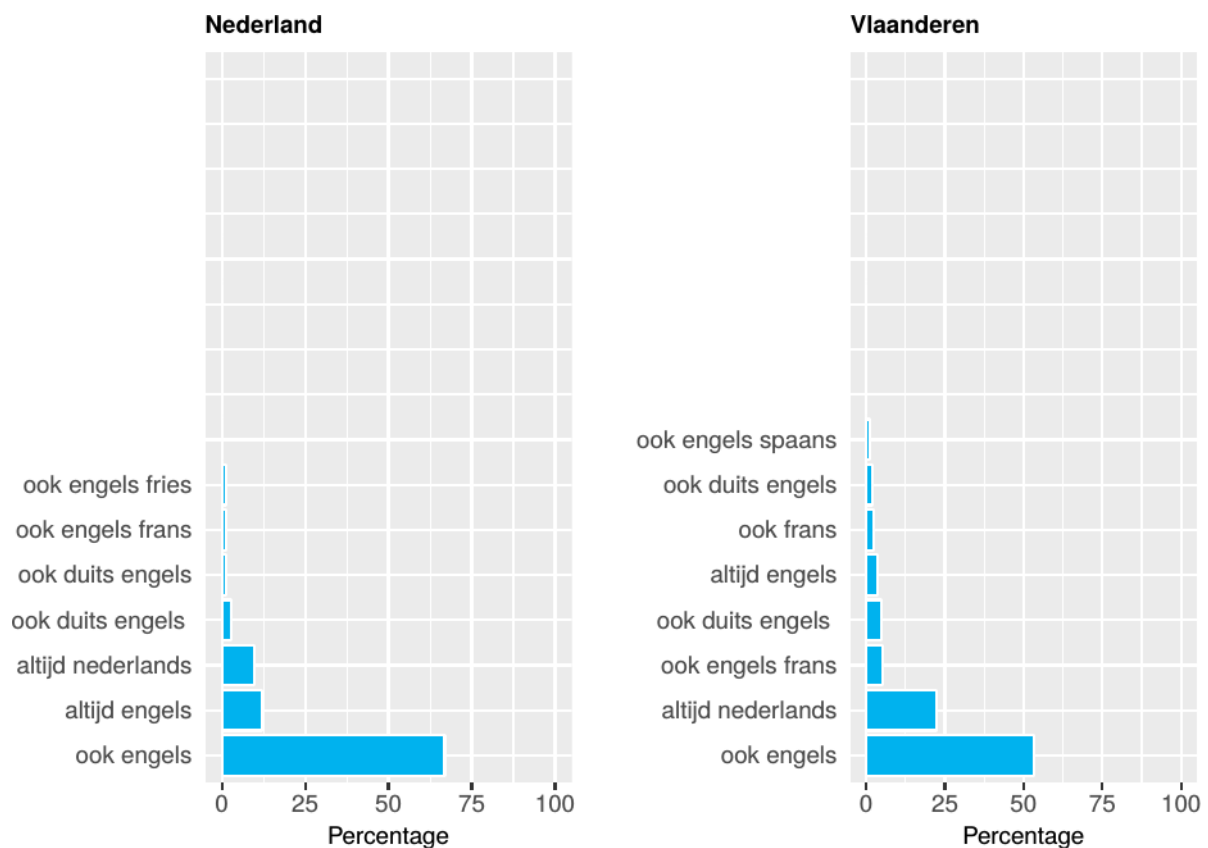
Figuur 207: Docenten geven niet-taalvakken in het...

Welke taal/talen studenten aan de universiteit met hun docenten spreken, wordt gerepresenteerd in figuur 208. **Ook in de communicatie tussen student en docent wordt er in Nederland meer Engels gebruikt dan in Vlaanderen**. In Nederland geeft 51,8% van de deelnemers aan dat ze met docenten ook Engels spreken, terwijl dat in Vlaanderen maar 23,8% is. Daar staat tegenover dat 43,2% van de Nederlandse studenten altijd Nederlands spreekt met docenten, terwijl dat bij Vlaamse studenten 68,9% is. Het percentage studenten dat aangeeft altijd Engels te spreken met docenten is in Nederland en Vlaanderen ongeveer gelijk (1,4% voor Nederland, 1,2% voor Vlaanderen).

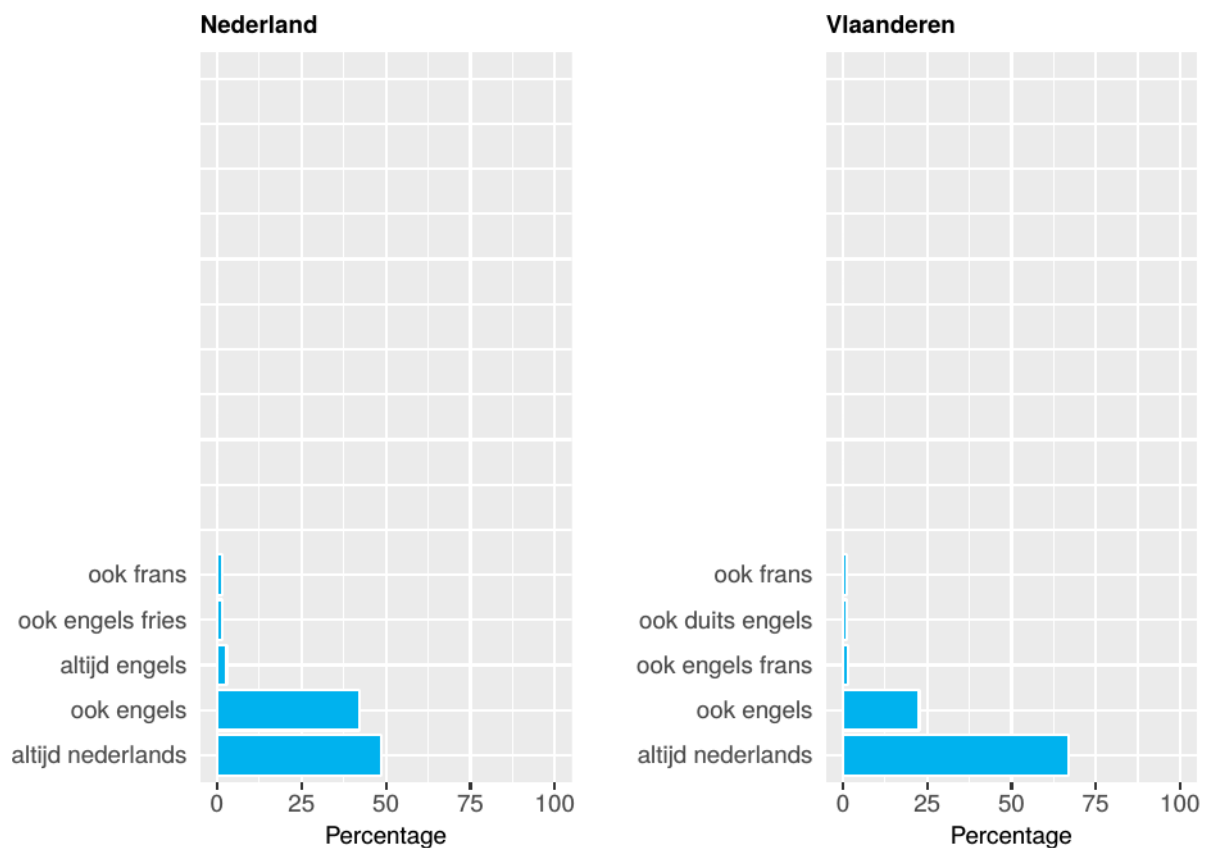
Figuur 208: Met docenten praat ik...(NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

Wat de taal van het studiemateriaal betreft (figuur 209), doet Vlaanderen meer mee aan de ‘verengelsing’ dan bij de andere vormen van communicatie in het universitair onderwijs. Toch is ook hier Vlaanderen minder ver gevorderd in het proces van ‘verengelsing’ dan Nederland. In Nederland geeft 66,9% van de deelnemers aan dat hun studiemateriaal ook in het Engels is, bij 12% is dat altijd in het Engels, en bij maar 9,9% is dat altijd in het Nederlands. In Vlaanderen zegt 53,3% van de deelnemers dat ze ook studiemateriaal in het Engels krijgen, maar toch nog 22,4% zegt dat hun studiemateriaal altijd in het Nederlands is, wat toch een stuk meer is dan dat dit in Nederland het geval is (9,9%). In Vlaanderen krijgen studenten verder ook nog studiemateriaal in onder andere het Nederlands, Engels en Frans (5,3%), in het Nederlands, Duits, Engels en Frans (4,9%), en altijd in het Engels (3,7%).

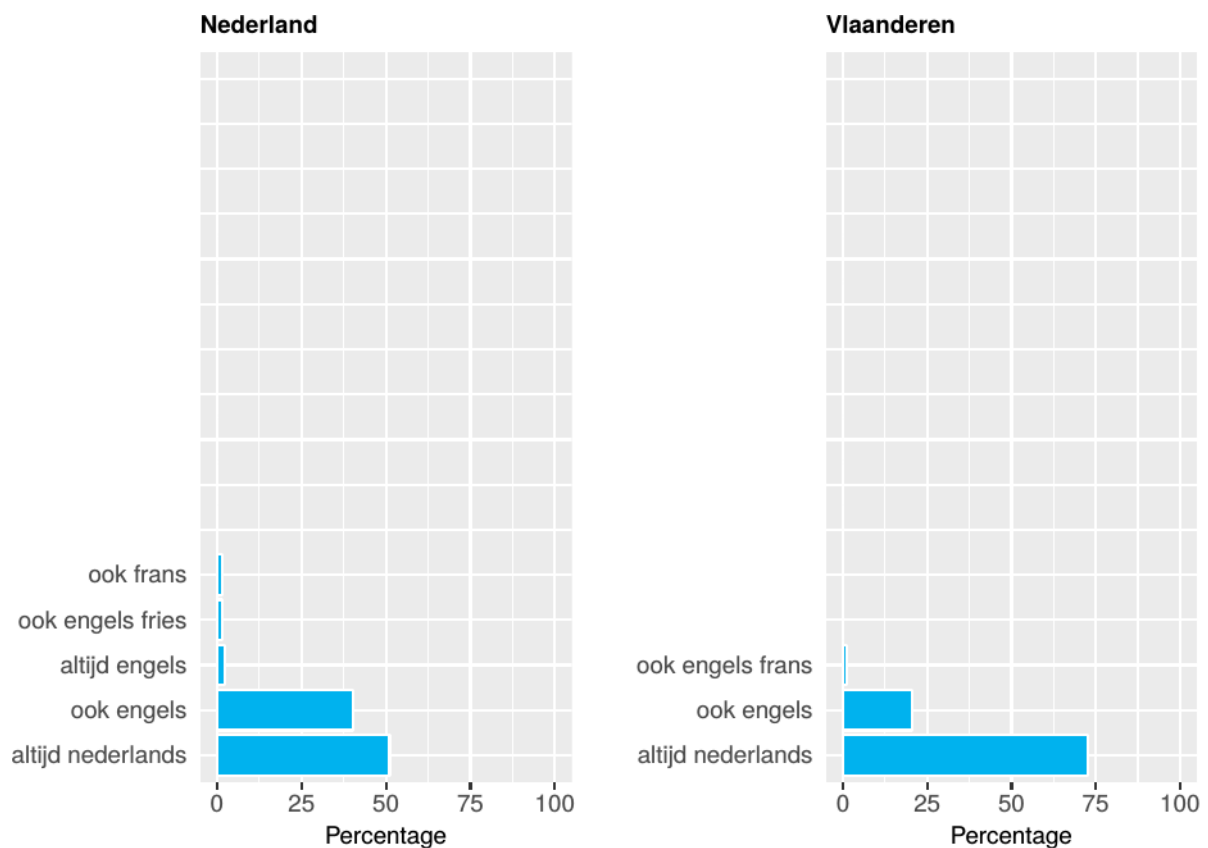
Figuur 209: Studiemateriaal is in het...

Welke taal/talen spreken studenten aan de universiteit met hun studiegenoten in colleges? (figuur 210) **Wat deze vraag betreft, is het aandeel van het Nederlands ook voor Nederlandse studenten groter dan in andere vormen van communicatie.** Bijgevolg speelt het Engels een kleinere rol, hoewel het toch ook bij de communicatie tussen studenten onderling nog een redelijk voorname plaats inneemt. 48,6% van de Nederlandse respondenten antwoordt dat ze altijd Nederlands spreken met studiegenoten in colleges, 42,1% zegt dat ze ook Engels spreken, en 2,9% spreekt altijd Engels. In Vlaanderen zegt 67,1% van de respondenten dat ze altijd Nederlands spreken, 22,6% spreekt ook Engels met studiegenoten.

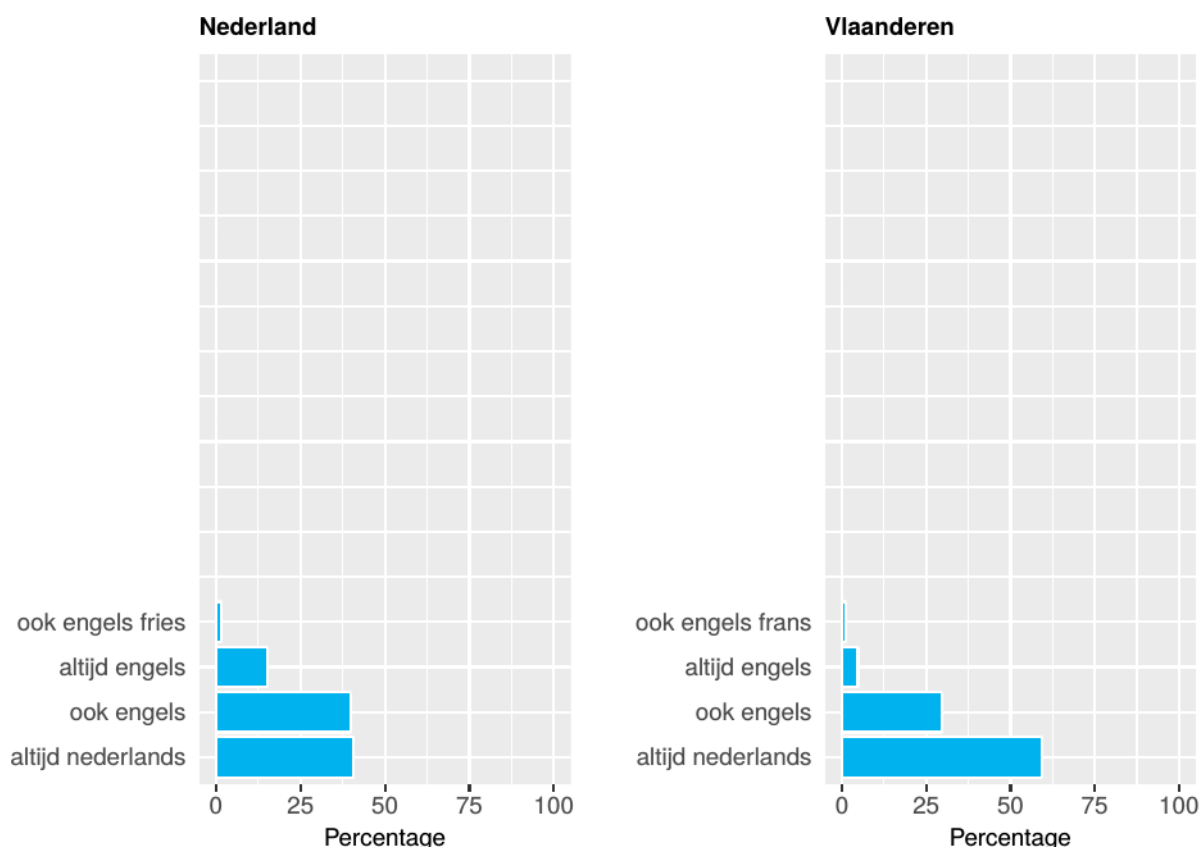
Figuur 210: In college praat ik met studiegenoten...

Ook de **taal/talen die studenten spreken met studiegenoten buiten colleges** werd(en) in kaart gebracht (figuur 211). **Buiten colleges wordt er door zowel Nederlandse als Vlaamse studenten nog meer uitsluitend voor het Nederlands gekozen dan wanneer men in het college met studiegenoten spreekt.** In Nederland zegt iets meer dan de helft van de deelnemers (51,1%) altijd Nederlands te spreken, in Vlaanderen is dat 72,5%. Toch verloopt ook een redelijk deel van de communicatie met studiegenoten buiten college mede in het Engels; in Nederland is dat het geval voor 40,3% van de deelnemers, in Vlaanderen voor 20,5%.

Figuur 211: Buiten college praat ik met studiegenoten...

Er werd aan deelnemers die universitair onderwijs volgden ook gevraagd **in welke taal/talen ze papers schreven** (figuur 212). In Nederland is het deel dat zegt altijd Nederlandstalige papers te schrijven (40,6%) ongeveer even groot als het deel dat zegt ook Engelstalige papers te schrijven (39,9%). 15,2% van de Nederlandse studenten schrijft papers altijd in het Engels. In Vlaanderen zegt 59,2% altijd Nederlandstalige papers te schrijven, 29,6% schrijft ook papers in het Engels, 4,7% schrijft altijd Engelstalige papers. **Opnieuw is de mate van 'verengelsing' in Nederland groter dan in Vlaanderen.**

Figuur 212: Papers schrijf ik in het... (NB: specifieke taallessen uitgezonderd).

Uit een factoranalyse waarin de hierboven besproken vormen van communicatie aan de universiteit (o.a. ‘Docenten geven niet-taalkvakken in het Nederlands’, ‘Met docenten praat ik Nederlands’, etc.) als variabelen werden opgenomen, blijkt dat er achter de gestelde vragen verschillende onderliggende factoren schuilgaan. Voor Nederland en Vlaanderen zijn dat twee factoren. Factor 1 vertoont hoge correlaties met de variabelen ‘in college spreek ik met studiegenoten Nederlands’ en ‘buiten college spreek ik met studiegenoten Nederlands’. We zouden deze factor dan ook kunnen omschrijven als ‘Taal met studiegenoten’. Deze factor verklaart voor Nederland en Vlaanderen ongeveer evenveel variantie¹⁵⁰. Factor 2 verklaart voor Nederland en Vlaanderen een groter deel van de variantie¹⁵¹ dan factor 1.¹⁵² Factor 2 vertoont sterke samenhang met alle andere variabelen (taal van de vakken, taal met docenten, studiemateriaal, papers). We zouden deze factor kunnen omschrijven als ‘Taalkeuze in alles dat rechtstreeks met de studie te maken heeft’. Dat ‘Taal met studiegenoten’ een aparte factor blijkt te vormen in de factoranalyse stemt overeen met het feit dat in de bovenstaande resultaten meer gekozen wordt voor ‘altijd Nederlands’ als het de taalkeuze met studiegenoten betreft (figuren 210 en 211), dan bij andere vormen van communicatie aan de universiteit.

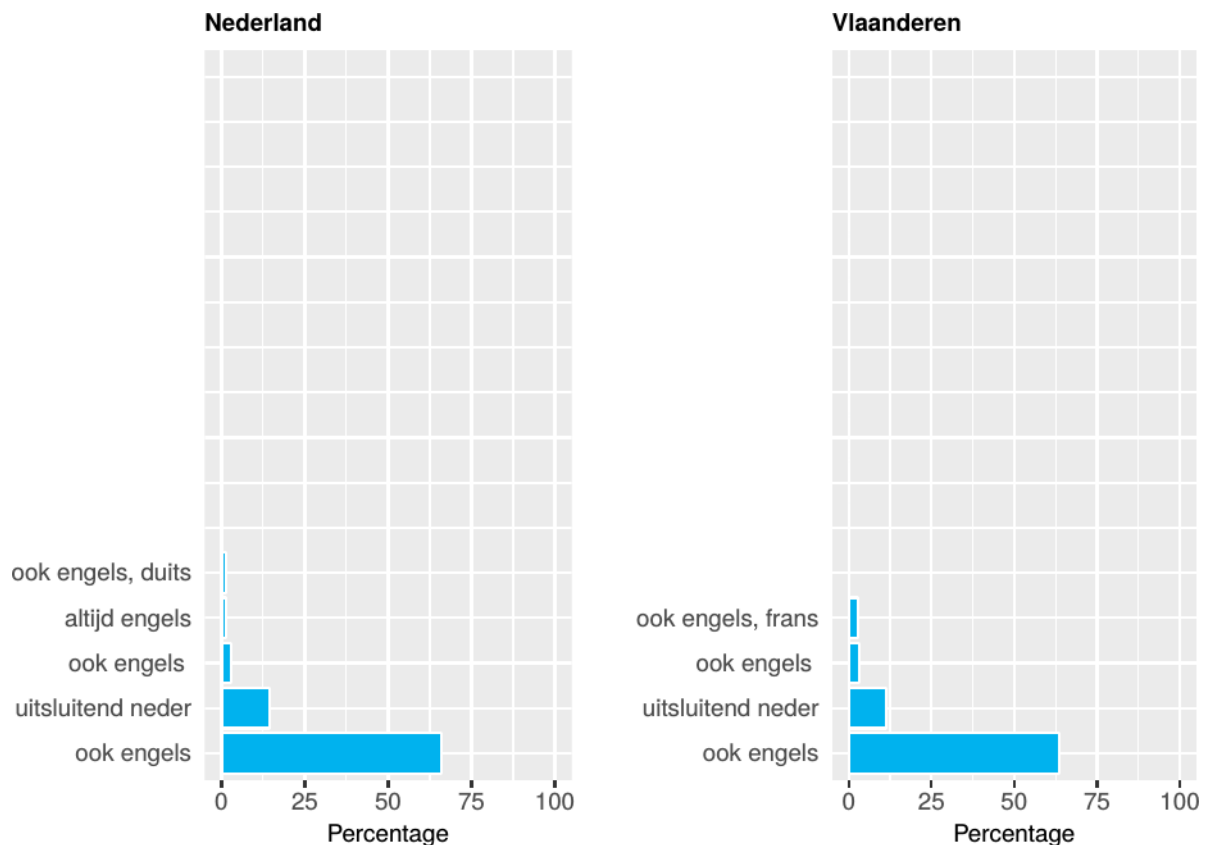
Om het taalgebruik aan universiteiten in kaart te brengen, werd ten slotte ook gepeild naar de **taal van de website** (figuur 213). **Zowel Nederland als Vlaanderen scoren hier hoog wat betreft het gebruik van het Engels:** 65,9% van de Nederlandse deelnemers zegt dat de website van hun

¹⁵⁰ Respectievelijk $R^2 = 0,380$ en $R^2 = 0,371$.

¹⁵¹ Voor Nederland: $R^2 = 0,479$ en $R^2 = 0,461$.

¹⁵² De verklaarde variantie voor deze factoren samen is voor Nederland $R^2 = 0,859$ en voor Vlaanderen $R^2 = 0,831$.

universiteit ook in het Engels is, voor Vlaanderen is dat 63,5%. **In het vorige hoofdstuk toonden we reeds aan dat er online veel Engels wordt gebruikt. Dit resultaat is hiermee in overeenstemming: wanneer universiteiten zich online aan de buitenwereld voorstellen, doen ze dat naast het Nederlands ook bij voorkeur in het Engels.** Slechts een minderheid van de deelnemers (14,4% voor Nederland en 11,4% voor Vlaanderen) geeft aan dat de website van hun universiteit uitsluitend Nederlandstalig is.

Figuur 213: De website van de universiteit is (ook) in het...

Tot besluit: het universitair onderwijs vertoont een redelijk sterke mate van ‘verengelsing’, vooral in Nederland. In Vlaanderen wordt er nog meer uitsluitend Nederlands gebruikt in de verschillende vormen van communicatie met betrekking tot het onderwijs op de universiteit. De ‘verengelsing’ aan de Vlaamse universiteiten manifesteert zich het sterkst op de websites van universiteiten en in het studiemateriaal van studenten. Zowel in Nederland als in Vlaanderen wordt er in de communicatie van studenten onderling, in en buiten het college, aanzienlijk minder Engels gebruikt. Er is dus een overwegend Nederlandstalige studentenpopulatie, die aan de universiteiten toch vaak onderwijs in het Engels krijgt, vooral in Nederland.

In verband met de taal in het onderwijs in het algemeen kunnen we besluiten dat er, afgezien van universitair onderwijs, in de andere niveaus van onderwijs overwegend Nederlands wordt gebruikt. Op alle niveaus van onderwijs wordt er in Nederland naast het Nederlands vaker Engels gebruikt dan in Vlaanderen. Het zijn evenwel de Nederlandse deelnemers die over de algehele lijn de minst

positieve attitudes vertonen ten aanzien van meertalig onderwijs. Die kritische attitude van de Nederlandse respondenten weerklinkt ook in de persoonlijke opmerkingen die deelnemers konden maken in de enquête. Die opmerkingen hebben herhaaldelijk betrekking op de kwaliteit van het Engels in het meertalig onderwijs en op de achteruitgang van de kennis en beheersing van het Nederlands als gevolg van de ‘verengelsing’. Er lijkt hier een taak te zijn weggelegd voor de overheid, namelijk erop toezien dat de kwaliteit van alle talen binnen het meertalig onderwijs gegarandeerd wordt en dat het vak Nederlands een voorname plaats blijft behouden in het curriculum van de verschillende takken van onderwijs.

4.5.7.2 Taalkeuze in de wetenschap

In de notitie van de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* worden een aantal **redenen** aangehaald **waarom wetenschappers ervoor kiezen om in het Engels te publiceren**. Zo is het Engels de meest voor de hand liggende taal om een breder internationaal publiek te bereiken en om op die manier deel te nemen aan “het internationale debat binnen een bepaalde (sub)discipline”. Ook andere carrière-gerelateerde redenen kunnen een rol spelen: zo is het voor een aanstelling in de wetenschap vaak van groot belang hoeveel zogenaamde A1-artikelen (i.e. artikelen in internationale tijdschriften die met onafhankelijke en anonieme beoordelaars werken en een hoge impactfactor hebben) iemand op zijn publicatielijst heeft staan; veel van die A1-tijdschriften publiceren meestal enkel Engelstalige artikelen. Die keuze voor het Engels bij het publiceren van wetenschappelijke bevindingen heeft echter een aantal gevolgen voor het Nederlands.

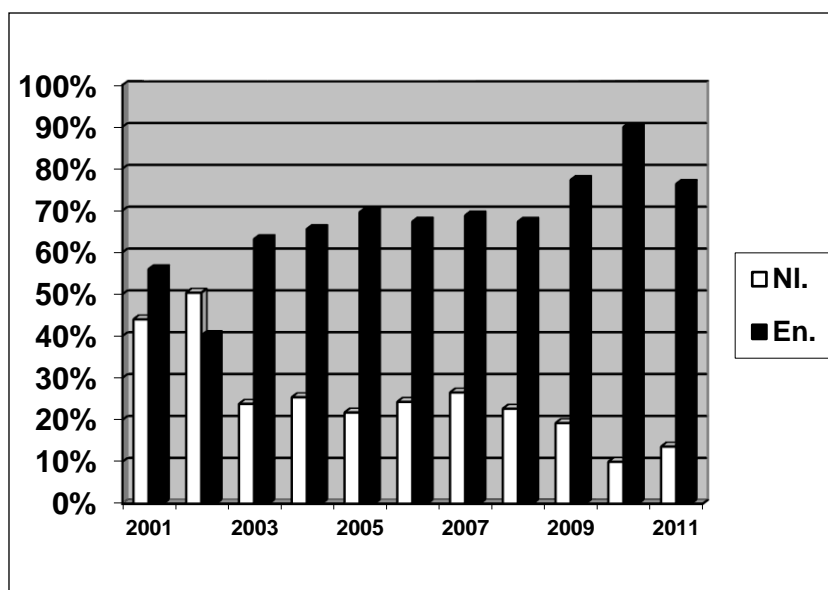
Als het Nederlands binnen een bepaalde tak van de wetenschap nog nauwelijks gebruikt wordt in publicaties, dan heeft dat – volgens de *Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren* – bijvoorbeeld gevolgen voor de “ontwikkeling van vakgebonden, wetenschappelijke terminologie” (p. 14). Niet alleen wordt het Nederlands door de consequente keuze voor het Engels niet langer verrijkt met nieuwe wetenschappelijke terminologie, maar de bestaande Nederlandse terminologie kan ook in de vergetelheid raken. Bovendien is het Engels niet enkel de meest gebruikte taal in publicaties, ook op congressen worden nauwelijks nog lezingen in het Nederlands gehouden.

Een beeld van de ‘verengelsing’ in de wetenschap, en dan meer specifiek van lezingen op congressen, krijgen we door het onderzoek van De Coussemæcker (2011)¹⁵³, zoals gepresenteerd in Oosterhof et al. (2013)¹⁵⁴. In haar onderzoek bestudeert De Coussemæcker het gebruik van Engels en Nederlands in lezingen op drie taalkundige conferenties¹⁵⁵ in het Nederlandse taalgebied. Die conferenties zijn “van oudsher kleinschalige, laagdrempelige bijeenkomsten waarop de meeste deelnemers Nederlandstalig zijn” (Oosterhof et al., 2013: 50). De Coussemæcker keek naar de lezingen op die conferenties vanaf 2001 tot en met 2011, en stelt een evolutie vast waarbij een toenemend aantal lezingen in het Engels gepresenteerd wordt (zie figuur 214):

¹⁵³ De Coussemæcker, Saskia. 2011. *Het Nederlands als voertaal van de wetenschap in de eenentwintigste eeuw*. Masterscriptie Lessius Antwerpen.

¹⁵⁴ Oosterhof, Albert, Gudrun Rawoens, Godelieve Laureys en Björn Melander. 2013. Hoe is het nog gesteld met de verengelsing van het Nederlands? *Over Taal* 52, 2. 48-50.

¹⁵⁵ Taal dag van de Belgische Kring voor Linguïstiek, TABU-dag, TIN-dag.

Figuur 214: Percentages van lezingen gepresenteerd in het Engels of het Nederlands (naar De Coussemaecker 2011, zoals bewerkt door Oosterhof et al. 2013).

Bovenstaande bevindingen bevestigen dus **dat de ‘verengelsing’ in sommige subdomeinen van de wetenschap in snel tempo toeneemt.**

Door de herhaling van het StaatNed-onderzoek in de toekomst zullen we kunnen nagaan of de ‘verengelsing’ in deze wetenschappelijke subdomeinen zich in dit snelle tempo blijft voortzetten. We kunnen dan onder andere toekomstige metingen vergelijken met onze nulmeting, die we hieronder zullen bespreken. Voor onze nulmeting hebben de StaatNed-onderzoekers de taal van proefschriften en de taal van wetenschappelijke publicaties aan verschillende universiteiten onderzocht. Idealiter worden er in toekomstige rondes van de StaatNed-enquête ook nog andere aspecten van de wetenschap via additionele gegevens onderzocht (bijv. taal van e-mails met collega-wetenschappers, taalkeuze op vergaderingen, in het onderwijs, etc.).

a. Taal van proefschriften

Om de **regelgeving omtrent de taal in proefschriften** in kaart te brengen, werden de **proefschriftreglementen van de Nederlandse universiteiten** geraadpleegd. Van de 14 Nederlandse universiteiten zijn er 13 (TU Delft niet) met proefschriftreglementen die een paragraaf over taal bevatten, meer bepaald regels wat betreft de taal van het proefschrift en de taal van de samenvatting. 12 van de 13 betreffende universiteiten geven Nederlands en Engels als standaardopties voor de taal van het proefschrift. Alleen Wageningen University stelt dat een proefschrift in de regel in het Engels moet worden geschreven, maar dat op verzoek in het Nederlands kan worden gepubliceerd. Een aantal universiteiten (Utrecht, Twente, Radboud, UvA en Erasmus) staan ook standaard andere talen toe, namelijk Frans en Duits, en, in het geval van Radboud en Utrecht ook Spaans. Alle universiteiten behalve Wageningen staan toe dat op verzoek in een andere taal kan worden gepubliceerd.

Wat de samenvatting van proefschriften betreft, is de norm om in ieder geval een samenvatting te schrijven in de taal waarin het proefschrift niet gesteld is. Meer specifiek gaat het dan over een samenvatting in het Engels of het Nederlands. Bij 9 universiteiten is dit een vereiste. Bij al deze universiteiten geldt ook dat wanneer het proefschrift in een andere taal dan Nederlands of Engels is geschreven, een samenvatting in die beide talen verplicht is. Uitzondering hierop zijn de universiteiten van Tilburg, Wageningen, Eindhoven, en de VU: zij vereisen alleen een samenvatting in het Engels.

De regelgeving voor de taal van proefschriften draagt in vrijwel alle gevallen zorg voor de beschikbaarheid van materiaal in minstens zowel Nederlands als Engels.

De regelgeving in Vlaanderen is vergelijkbaar met die in Nederland. Zo lezen we in een brochure van de Universiteit Gent over doctoreren het volgende:¹⁵⁶

“Het doctoraatsproefschrift wordt in het Nederlands of in het Engels geschreven. De faculteit kan, na een gemotiveerde aanvraag van de doctorandus, het gebruik van een andere taal toestaan. Wie doctoreert over een andere taal kan worden verplicht het proefschrift in die taal te schrijven. Wanneer het proefschrift in een andere taal dan het Nederlands is geschreven, dan moet een Nederlandstalige samenvatting worden gemaakt. De verdediging gebeurt in het Nederlands of het Engels, tenzij de faculteit het gebruik van een andere taal toelaat of zelfs verplicht maakt. Het Engels is in de academische wereld veruit de belangrijkste taal in zowat alle vakgebieden. Zelfs als je je proefschrift in het Nederlands schrijft, is het van belang dat je je goed leert uitdrukken in het Engels en je vakterminologie goed beheerst.” (p. 7)

Uit deze regelgeving blijkt dat de gebruikelijkste talen voor proefschriften het Nederlands en het Engels zijn. In wat volgt, brengen we in kaart hoeveel proefschriften er in die beide talen (en in andere talen) gepubliceerd worden.

Voor gegevens over **proefschriften** die aan de 14 **Nederlandse universiteiten** zijn gemaakt, raadpleegde een StaatNed-onderzoeker de database NARCIS (National Academic Research and Collaborations Information System)¹⁵⁷. In deze database worden in principe alle wetenschappelijke publicaties verzameld. In 2015 werden volgens NARCIS 4390 proefschriften gepubliceerd. Omdat NARCIS maximaal 4000 resultaten weergeeft per zoekopdracht werd dus 91% van de titels onderzocht. Van die 4000 Nederlandse proefschriften waren er 129 in het Nederlands geschreven (3,2%). Die Nederlandstalige proefschriften waren verdeeld over 17 vakgebieden¹⁵⁸ en over 12 universiteiten¹⁵⁹. Verder werden er 6 proefschriften in het Spaans geschreven (0,2%)¹⁶⁰, 4 in het Duits (0,1%)¹⁶¹, 4 in het

¹⁵⁶ <http://www.opleidingen.ugent.be/studiekiezer/nl/brochure/doctoreren.pdf>

¹⁵⁷ Deze database is een samenwerkingsverband van KNAW, NWO, Metis en VSNU. Zie: http://www.narcis.nl/search/coll/publication/Language/NL/genre/doctoralthesis/dd_year/2015

¹⁵⁸ Het betreft de volgende vakgebieden: rechten, geschiedenis, literatuurwetenschap, sociologie, kunstgeschiedenis, religiewetenschappen, verpleegkunde, economie, cultuurstudies, taalwetenschap, politicologie, mediastudies, sociale geografie, stedenbouwkunde, genderstudies, psychologie, en bedrijfskunde.

¹⁵⁹ Het betreft de volgende universiteiten: Tilburg, UvA (Amsterdam), VU (Amsterdam), Groningen, Nijmegen, Leiden, Utrecht, Rotterdam, Maastricht, Twente, Delft, Eindhoven.

¹⁶⁰ De Spaanse proefschriften betreffen de vakgebieden geschiedenis, literatuurwetenschap, onderwijskunde en politicologie, en werden geschreven aan de universiteiten van Leiden, Nijmegen, Groningen, en Utrecht.

¹⁶¹ De Duitse proefschriften betreffen de vakgebieden musicologie, literatuurwetenschap, gender studies, en geschiedenis, en werden geschreven aan de universiteiten van Groningen, Utrecht, en Nijmegen.

Frans (0,1%)¹⁶², en 4 in het Portugees (0,1%)¹⁶³. In totaal werden er dus 147 proefschriften in een andere taal dan het Engels gepubliceerd; dat houdt in dat 3853 van de 4000 proefschriften (96%) in het Engels werden geschreven.

Voor **Vlaanderen**¹⁶⁴ werd de output van referentiejaar 2015 van UGent-onderzoekers, KULeuven-onderzoekers en UAntwerpen-onderzoekers geanalyseerd. Dat gebeurde voor UGent via <https://biblio.ugent.be>, voor KULeuven via <https://lirias.kuleuven.be>, voor UAntwerpen via <https://repository.uantwerpen.be/>.

Aan de **Universiteit Gent** werden er in 2015 645 proefschriften gepubliceerd. Van die 645 proefschriften waren er 614 in het Engels (95%), 21 in het Nederlands (3,3%), 6 in het Frans (0,9%), 2 in het Spaans (0,3%), 1 in het Italiaans (0,2%), en 1 in het Duits (0,2%).

Aan de **KULeuven** werden er in 2015 1489 proefschriften gepubliceerd. Omdat er van die proefschriften slechts 827 integraal online staan, werden alleen die proefschriften door de StaatNed-onderzoeker gescreend op taal. Van die 827 proefschriften waren er 751 in het Engels (90,8%), 68 in het Nederlands (8,2%), 1 in het Frans (0,1%), en 7 in een niet nader te bepalen taal (0,8%).

Aan de **Universiteit Antwerpen** werden er in 2015 in totaal 183 proefschriften gepubliceerd. Daarvan zijn er 166 in het Engels (91%), 14 in het Nederlands (7,7%), 1 in het Frans (0,5%), en 1 in het Duits (0,5%).¹⁶⁵

Om de bovenstaande gegevens overzichtelijk te maken, vatten we een aantal cijfers samen in tabel 13:

	Nederland: aantal proefschriften in het...			Vlaanderen: aantal proefschriften in het...		
	aantal	totaal	%	aantal	totaal	%
Engels	3853	4000	96	1531	1655	92,5
Nederlands	129	4000	3,2	103	1655	6,2
Spaans	6	4000	0,2	2	1655	0,1
Duits	4	4000	0,1	2	1655	0,1
Frans	4	4000	0,1	8	1655	0,5
Portugees	4	4000	0,1	-	1655	-
Italiaans	-	-	-	1	1655	0,06

Tabel 13: Aantal proefschriften in het Engels, Nederlands of een andere taal in Nederland en Vlaanderen

Zoals blijkt uit tabel 13 publiceren Nederlandse en Vlaamse onderzoekers hun proefschriften ongeveer even vaak (respectievelijk in 96% en 92,5% van de gevallen) in het Engels. In Vlaanderen zijn er dubbel zoveel proefschriften in het Nederlands (6,2%) als in Nederland (3,2%), maar in beide gevallen is het aandeel Nederlandstalige proefschriften klein in vergelijking met het aantal Engelstalige. Er zijn geen opvallende verschillen tussen Nederland en Vlaanderen wat proefschriften

¹⁶² De Franse proefschriften betreffen de vakgebieden taalwetenschap, rechten, en geschiedenis, en werden geschreven aan de universiteiten van Leiden, Maastricht en de UvA.

¹⁶³ De Portugese proefschriften betreffen de vakgebieden sociologie, taalwetenschap, en kunsten, en werden geschreven aan de VU en Universiteit Leiden.

¹⁶⁴ Brussel wordt hier buiten beschouwing gelaten.

¹⁶⁵ Er kon niet op andere talen dan het Nederlands, Engels, Frans en Duits gefilterd worden, waardoor er 2 doctoraten ontbreken in ons overzicht.

in andere talen betreft. Proefschriften in andere talen vertegenwoordigen maar een heel klein deel van het totale aantal proefschriften.

Uit de gegevens over de taal van proefschriften kunnen we besluiten dat van alle domeinen die in dit rapport besproken worden, de wetenschap de grootste mate van ‘verengelsing’ laat zien. Dat is zowel het geval voor Nederland als voor Vlaanderen. Hieronder gaan we na of die tendens zich ook voortzet in andere wetenschappelijke publicaties.

b. Taal van wetenschappelijke publicaties

Om de taalkeuzes in andere wetenschappelijke publicaties, zoals artikelen in tijdschriften of boeken, na te gaan, werd voor **Nederland** opnieuw gebruik gemaakt van NARCIS¹⁶⁶. De artikelen van twee universiteiten werden als steekproef genomen. Het ging om Wageningen University en de Universiteit van Amsterdam (UvA).¹⁶⁷

Voor **Vlaanderen** werd de output uit referentiejaar 2015 van UGent-onderzoekers, KULeuven-onderzoekers en UAntwerpen-onderzoekers opnieuw opgezocht via de hierboven genoemde websites¹⁶⁸.

Aan **Wageningen University**, een technische universiteit, werden er in 2015 in totaal 3676 artikelen gepubliceerd. Daarvan zijn er 43 in het Nederlands (1,2%), en 5 in andere talen (0,1%), namelijk Duits (2), Spaans (2), en Turks (1). De overige 3628 artikelen zijn Engelstalig (98,7%).

Aan de **UvA** werden er 3237 artikelen gepubliceerd in 2015. Daarvan zijn er 421 in het Nederlands (13,0%) en 46 in andere talen (1,4%), namelijk Esperanto (1), Spaans (8), Frans (8), Duits (6), Russisch (1), Portugees (2), Sloveens (1), Italiaans (2), Grieks (1), Pools (2), en Turks (1). De overige 2770 artikelen zijn Engelstalig (85,6%).

Een vergelijking van de gegevens van University Wageningen en UvA suggereert dat er **qua taalkeuze in de wetenschap een verschil is tussen onderzoekers die publiceren binnen de exacte wetenschappen en onderzoekers die artikelen schrijven over niet-exacte vakgebieden**. Er worden namelijk meer Engelstalige artikelen gepubliceerd aan een technische universiteit zoals Wageningen University dan aan een algemene universiteit zoals de UvA.

Voor de publicaties van de Vlaamse universiteiten was het mogelijk om te filteren op artikelen die in de meer internationale, *peer reviewed* tijdschriften verschenen zijn, en artikelen die in meer populariserende tijdschriften gepubliceerd zijn. Dit levert de volgende cijfers op.

Aan de **Katholieke Universiteit Leuven** werden er in het academiejaar 2015-2016 in totaal 13.227 *peer reviewed* artikelen gepubliceerd, waarvan er 12.513 in het Engels waren (94,6%), 540 in het Nederlands (4,1%), en 177 in andere talen (1,3%), namelijk Frans (70), Duits (37), Spaans (30), Italiaans (22), Latijn

¹⁶⁶ http://www.narcis.nl/search/coll/publication/Language/NL/dd_year/2015/genre/article/repositorygroup_id/wur

¹⁶⁷ Het maximale aantal resultaten per zoekopdracht dat in NARCIS werd weergegeven was 4000. Voor de meeste universiteiten was dit aantal niet representatief voor het geheel aan publicaties (op de Radboud Universiteit werden bijvoorbeeld 6587 artikelen gepubliceerd, 4000 is dan slechts 60%). Daarom werden de twee universiteiten gekozen waarvan het aantal publicaties zo dicht mogelijk bij 4000 lag.

¹⁶⁸ Voor Gent: <https://biblio.ugent.be>; voor Leuven: <https://lirias.kuleuven.be>; voor Antwerpen: <https://repository.uantwerpen.be>.

(7), Arabisch (3), Russisch (3), Chinees (2), Roemeens (1), Portugees (1), en Grieks (1). Bij het weglaten van de zoekterm '*peer reviewed*' werden er 13.999 artikelen getoond; dit wil zeggen dat er 772 extra artikelen verschijnen als men ook zoekt naar publicaties die in minder internationale en meer populariserende tijdschriften verschenen zijn. Het percentage aan Engelstalige artikelen neemt af en het aantal Nederlandstalige artikelen neemt toe als men ook de meer populariserende tijdschriften in rekening brengt: er werden 12.482 Engelstalige artikelen gepubliceerd (89,2% vs. 94,6% bij de *peer reviewed* artikelen), en 1225 Nederlandstalige (8,8% vs. 4,1% bij de *peer reviewed* artikelen); daarnaast werden er 292 artikelen in andere talen (2,1%) gepubliceerd. **We kunnen hieruit besluiten dat er dubbel zoveel in het Nederlands (en ook ongeveer dubbel zoveel in andere talen) wordt gepubliceerd als men op een 'lager', meer populariserend niveau publiceert.**

Aan de **Universiteit Antwerpen** werden er in 2015 3044 zogenaamde A1-artikelen (i.e. in internationale vaktijdschriften met anonieme beoordelaars) gepubliceerd, waarvan 2759 in het Engels (90,6%), 259 in het Nederlands (8,5%), 24 in het Frans (0,8%), en 2 in het Duits (0,07%). Verder waren er op een lager publicatieniveau (namelijk A3) 186 publicaties, waarvan 122 in het Engels (65,6%), 50 in het Nederlands (26,9%), 8 in het Frans (4,3%), en 6 in het Duits (3,2%). Ten eerste zien we dat het verschil tussen *peer reviewed* artikelen en meer populariserende artikelen nog groter is dan aan de KULeuven wat het gebruik van het Engels vs. het Nederlands betreft: terwijl op 'hogere' niveau 90,6% van de artikelen Engelstalig is en 8,5% Nederlandstalig, is dat op 'lager' niveau 65,6% en 26,9%. **Verder blijkt ook het aandeel van andere talen veel groter te zijn naarmate men op een 'lager' niveau publiceert:** Franstalige artikelen vertegenwoordigen 0,8% van de A1-artikelen tegenover 4,3% van de A3-artikelen, voor het Duits is dat 0,07% tegenover 3,2%.

Aan de **Universiteit Gent** werden er in 2015 in totaal 5488 artikelen gepubliceerd, waarvan 4755 in het Engels (86,6%), 651 in het Nederlands (11,9%), en 82 in andere talen (1,5%), namelijk Frans (46), Spaans (14), Duits (8), niet nader bepaalde talen (5), Italiaans (4), Servisch (1), Russisch (1), Noors (1), Japans (1), en Chinees (1). Als we een onderscheid maken tussen het 'hoogste' (A1) en het 'laagste' publicatieniveau (A4), dan zien we opnieuw een afname van het aantal Engelstalige en een toename van het aantal Nederlandstalige (en anderstalige) artikelen naarmate het publicatieniveau 'lager' wordt. Op A1-niveau werden er in totaal 4339 artikelen gepubliceerd, waarvan 4297 in het Engels (99,0%), 26 in het Nederlands (0,6%), en 16 in andere talen (0,4%). Op A4-niveau werden er 396 artikelen gepubliceerd, waarvan 329 in het Nederlands (83,0%), 48 in het Engels (12,1%), 17 in het Frans (4,3%), 1 in het Spaans (0,3%), en 1 in het Noors (0,3%). Uit deze Gentse cijfers blijkt overduidelijk dat er **in de meer populariserende tijdschriften veel meer in het Nederlands wordt gepubliceerd dan in de meer gerenommeerde vaktijdschriften** (83,0% op A4-niveau vs. 0,6% op A1-niveau), **en veel minder vaak in het Engels** (12,1% op A4-niveau vs. 99,0% op A1-niveau).

Ten slotte zetten we de cijfers voor Nederland en Vlaanderen naast elkaar in tabel 14. Voor Nederland was er geen mogelijkheid om verschillende niveaus van publicaties van elkaar te onderscheiden; bijgevolg geven we in de tabel de cijfers weer voor alle publicaties. Voor Vlaanderen geven we enkel de cijfers weer voor *peer reviewed* of A1-artikelen.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Doordat de cijfers voor publicaties op een 'lager' niveau (in Leuven: niet *peer reviewed*, in Gent: A4, in Antwerpen: A3) niet volledig vergelijkbaar zijn (voor Leuven werden deze opgeteld bij het totale aantal artikelen, in Gent en Antwerpen niet), presenteren we die niet in tabel 14.

	Nederland: aantal artikelen in het...			Vlaanderen: aantal artikelen in het...		
	aantal	totaal	%	aantal	totaal	%
Engels	6398	6913	92,6	20.027	21.759	92,0
Nederlands	464	6913	6,7	1450	21.759	6,7
andere talen	51	6913	0,7	285	21.759	1,3

Tabel 14: Aantal artikelen in het Engels, Nederlands of een andere taal in Nederland en Vlaanderen

Uit de tabel kunnen we afleiden dat het relatieve aantal artikelen in het Engels en het Nederlands bijna identiek is voor Nederland en Vlaanderen: rond de 92% van de artikelen is Engelstalig en 6,7% is Nederlandstalig. Alleen het aandeel van andere talen is dubbel zo groot in Vlaanderen (1,3%) als in Nederland (0,7%), maar ook voor Vlaanderen is dat aandeel erg klein in vergelijking met dat van het Nederlands en vooral van het Engels.

Dat het aandeel Engelstalige artikelen in Nederland niet afwijkt van dat in Vlaanderen, terwijl in Nederland in principe álle artikelen werden meegeteld, maar de cijfers voor Vlaanderen alleen berusten op *peer reviewed* artikelen, is een opvallend resultaat. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat Nederlandse universiteiten een ander beleid voeren met betrekking tot het invoeren van publicaties in NARCIS, en dat de meer populariserende artikelen niet (of in mindere mate) opgenomen worden in dit systeem. Op de website van NARCIS lezen wij namelijk het volgende:

“Dit houdt in dat NARCIS (nog) niet gebruikt kan worden als ingang tot complete overzichten van publicaties van onderzoekers. Er zijn echter steeds meer instellingen die al hun wetenschappelijke publicaties via NARCIS toegankelijk maken. Op deze wijze kunnen de publicatielijsten van de wetenschappers zo compleet mogelijk worden gemaakt.”

Aangezien hier gesteld wordt dat niet álle publicaties van onderzoekers geregistreerd worden, is het aannemelijk dat in eerste instantie hoofdzakelijk artikelen worden opgenomen die verschijnen in internationale, gerenommeerde tijdschriften.

Tot besluit kunnen wij stellen dat in het domein van het universitair onderwijs het Nederlands de belangrijkste taal is, terwijl het Engels een redelijk sterke tweede positie inneemt, hoewel het sterke concurrentie ondervindt van het Engels. Er is daarbij een duidelijk verschil tussen Nederland en Vlaanderen, waarbij Nederland verder gevorderd is in het proces van ‘verengelsing’ (het gebruik van het Engels in plaats van het Nederlands) dan Vlaanderen.

Wat de taalkeuze in publicaties betreft is het domein van de wetenschap, in zowel Nederland als Vlaanderen in nog sterkere mate ‘verengelt’. Er wordt overwegend Engels gebruikt in wetenschappelijke publicaties, zowel proefschriften als artikelen in boeken en vaktijdschriften. Bij de taalkeuze in artikelen is er wel een tendens om meer Nederlands en andere talen te gebruiken in artikelen die verschijnen in populariserende tijdschriften.